

SV

Handledning
för tillämpningen
av den nya
Bryssel II-
förordningen

www.europa.eu.int/civiljustice

Inledning

Den Europeiska unionens område av frihet, säkerhet och rättvisa hjälper medborgarna i deras dagliga liv, när de utövar sina rättigheter och när de behöver vända sig till domstol för att utkräva dessa rättigheter.

Från och med den 1 mars 2005 regleras frågor om behörig domstol samt erkännande och verkställighet av avgöranden om föräldraansvar av rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 ("den nya Bryssel II-förordningen").

Den här handledningen har utarbetats av kommissionen i samråd med det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område. Den är avsedd att ge vägledning till såväl parter som domare, advokater och centralmyndigheter. Handledningen är inte juridiskt bindande och föregriper inte eventuella yttranden från EG-domstolen eller avgöranden från medlemsstaternas domstolar angående tolkningen av förordningen.

Jag hoppas att den kommer att vara till hjälp och underlätta förståelsen av detta komplicerade och viktiga ämne.

Med bästa hälsningar,

Vice ordförande för EU-kommissionen
Franco Frattini

Innehållsförteckning

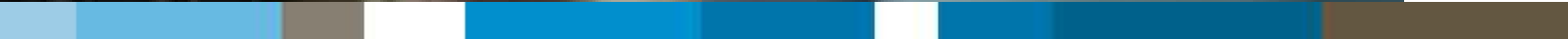
	Inledning	s. 2
I.	Tillämpningsområde	s. 6
1.	Inledande bestämmelser och geografiskt tillämpningsområde	s. 7
	(a) Huvudregel	s. 7
	(b) Övergångsbestämmelser	s. 7
2.	Materiellt tillämpningsområde	s. 10
2.1.	Vilka frågor omfattas av förordningen?	s. 10
	(a) Frågor som omfattas av förordningen	s. 10
	(b) Frågor som har uteslutits från förordningens tillämpningsområde	s. 11
2.2.	Vilka typer av avgöranden omfattas av förordningen?	s. 12
2.3.	Förordningen hindrar inte domstolar från att i brådskande fall vidta interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder	s. 13
II.	Vilken medlemsstats domstolar är behöriga?	s. 14
1.	Huvudregel: barnets hemvistland	s. 15
2.	Undantag från huvudregeln	s. 16
	(a) Fortsatt behörighet för domstolarna där barnet tidigare hade hemvist	s. 16
	(b) Domstols behörighet vid fall av bortförande av barn	s. 20
	(c) Avtal om domstols behörighet	s. 20
	(d) Behörighet grundad på barnets närvaro	s. 21
	(e) Behörighet i övriga fall	s. 21
III.	Överföring till en domstol som är bättre lämpad att pröva målet	s. 22
1.	Vilka är förutsättningarna för att överföra ett mål?	s. 24
2.	Hur går överföringen till?	s. 24
3.	Några praktiska frågor	s. 25

IV. Vad händer om talan väcks om samma sak i två medlemsstater?	s. 28
V. Hur kan ett beslut erkännas och verkställas i en annan medlemsstat?	s. 30
VI. Bestämmelser om umgängesrätt	s. 32
1. Umgängesrätt skall enligt denna förordning kunna erkännas och verkställas utan formaliteter	s. 33
2. Vilken typ av umgängesrätt kan bli aktuell?	s. 33
3. Vilka villkor skall vara uppfyllda för att ett intyg skall utfärdas?	s. 33
4. När skall domaren utfärda intyget?	s. 34
(a) Umgänget avser en situation av gränsöverskridande art	s. 34
(b) Umgänget avser inte en situation av gränsöverskridande art	s. 34
5. Är det möjligt att överklaga beslutet om att utfärda ett intyg?	s. 35
6. Vilken verkan har intyget?	s. 35
7. Behörighet för domstolarna i den verkställande medlemsstaten att besluta om de praktiska arrangemangen för utövande av umgänget	s. 35
VII. Bestämmelserna om bortförande av barn	s. 36
1. Behörighet	s. 38
2. Bestämmelser som säkrar ett snabbt återlämnande av barnet	s. 40
2.1. Domstolen skall bedöma om ett bortförande har ägt rum på det sätt som anges i förordningen	s. 40
2.2. Domstolen skall alltid besluta om återlämnande av barnet om skyddet i ursprungsmedlemsstaten kan garanteras	s. 40
2.3. Barnet och den sökande parten skall ges möjlighet att komma till tals	s. 41
2.4. Domstolen skall meddela beslut inom sex veckor	s. 41
3. Vad händer om domstolen beslutar att barnet inte skall återlämnas?	s. 44
4. Ursprungsdomstolen är behörig att pröva saken i dess helhet	s. 45
5. Förfarandet inför ursprungsdomstolen	s. 45
6. Avskaffande av exekvaturförfarandet för domar som meddelats av ursprungsdomstolen och som innebär att barnet skall återlämnas	s. 47
7. Nytt bortförande av barnet till en annan medlemsstat	s. 48

VIII. Verkställighet	s. 50
IX. Hörande av barnet	s. 52
X. Samarbete mellan centralmyndigheter och domstolar	s. 54
XI. Förhållandet mellan förordningen och 1996 års Haagkonvention om skydd för barn	s. 56
Bilaga: Mål om äktenskapsskillnad i Europiska unionen – Kort sammanfattning av bestämmelserna om äktenskapsmål	s. 59
Flödesscheman	s. 62

I. Tillämpningsområde

1. Inledande bestämmelser och geografiskt tillämpningsområde

I vilka länder och från vilket datum skall förordningen tillämpas?

a Huvudregel

ARTIKEL 72

Förordningen gäller från och med den 1 mars 2005 i alla EU:s medlemsstater utom Danmark. Den gäller i de tio nya medlemsstater som anslöt sig till EU den 1 maj 2004. Förordningen är direkt tillämplig i medlemsstaterna och har företräde framför nationell lagstiftning.

ARTIKEL 64

Förordningen tillämpas i **sin helhet** på

- rättsliga förfaranden som har inletts och
- officiella handlingar (s.k. *actes authentiques*) som har upprättats eller registrerats och
- överenskommelser mellan parter som har ingåtts **efter den 1 mars 2005** (artikel 64.1).

b Övergångsbestämmelser

Förordningens bestämmelser om erkännande och verkställighet gäller, i fråga om rättsliga förfaranden som har inletts före den 1 mars 2005, tre kategorier av domar:

- (a) Domar som meddelats från och med den 1 mars 2005 i förfaranden som har inletts före den dagen men efter det att Bryssel II-förordningen trädde i kraft (artikel 64.2).
- (b) Domar som meddelats före den 1 mars 2005 i förfaranden som har inletts efter det att Bryssel II-förordningen trädde i kraft i mål och ärenden som omfattas av Bryssel II-förordningen (artikel 64.3).
- (c) Domar som meddelats före den 1 mars 2005 men efter det att Bryssel II-förordningen trädde i kraft i förfaranden som har inletts innan Bryssel II-förordningen trädde i kraft (artikel 64.4).

Bryssel II-förordningen trädde i kraft den 1 mars 2001.

I fråga om de tio nya medlemsstater som gick med i EU den 1 maj 2004 är den relevanta tidpunkten för att avgöra när Bryssel II-förordningen trädde i kraft den 1 maj 2004.

Domar som omfattas av punkterna a, b och c ovan erkänns och verkställs i enlighet med kapitel III i förordningen på vissa villkor:

- Den domstol som meddelade domen skall ha grundat sin behörighet på bestämmelser som överensstämmer med förordningen, med Bryssel II-förordningen eller med en konvention som gäller mellan ursprungsstaten och verkställighetsstaten, och
- i fråga om domar som meddelades före den 1 mars 2005, under förutsättning att de avser äktenskapsskillnad, hemskillnad eller annullering av äktenskap eller en fråga om föräldraansvar för makarnas gemensamma barn som har prövats i samband med sådana äktenskapsmål.

Observera att kapitel III om erkännande och verkställighet gäller i sin helhet för sådana domar, inklusive de nya reglerna i avsnitt 4 i kapitlet som undantar vissa typer av domar från exekvaturförfarandet (se kapitel VI och VII).

Exempel:

En ansökan om äktenskapsskillnad lämnas in i medlemsstat A den 1 december 2002 i enlighet med Bryssel II-förordningen. Samtidigt väcks talan vid domstolen om föräldraansvar för makarnas gemensamma barn. Domstolen meddelar dom den 1 januari 2004. Modern får vårdnaden, fadern får umgängesrätt. Modern flyttar därefter till medlemsstat B med barnen.

Alternativ 1: *Om både medlemsstat A och B är "gamla" medlemsstater, innebär övergångsbestämmelsen i artikel 64.3 att fadern kan begära att umgängesrätten skall erkännas och verkställas direkt i medlemsstat B utan något exekvaturförfarande i enlighet med kapitel III avsnitt 4 i förordningen, trots att rättegången inleddes före den 1 mars 2005.*

Alternativ 2: *Om minst en av de båda medlemsstaterna är en "ny" medlemsstat, gäller ingen av övergångsbestämmelserna i artikel 64, eftersom domen meddelades den 1 januari 2004, det vill säga innan Bryssel II-förordningen trädde i kraft för de nya medlemsstaterna.*

Övergångsbestämmelser

<p>Är det fråga om</p> <p>a) ett rättslig förfarande som har inletts, b) en officiell handling som har upprättats eller registrerats eller c) en överenskommelse som har ingåtts mellan parterna</p> <p>efter den 1 mars 2005?</p>	<p>▶ JA Förordningen gäller i sin helhet (artikel 64.1).</p>
<p>Är det fråga om en dom som meddelats efter den 1 mars 2005 i ett rättsligt förfarande som inleddes efter den dag då Bryssel II-förordningen trädde i kraft</p> <p>och</p> <p>grundar sig domstolens behörighet på bestämmelser som överensstämmer med förordningen, med Bryssel II-förordningen eller en gällande konvention mellan ursprungsstaten och verkställighetsstaten?</p>	<p>▼ NEJ</p> <p>▶ JA Domen kan erkännas och verkställas i enlighet med kapitel III i förordningen (artikel 64.2).</p>
<p>Är det fråga om en dom som meddelats före den 1 mars 2005 i ett rättsligt förfarande som har inletts efter den dag då Bryssel II-förordningen trädde i kraft i ett mål som omfattas av tillämpningsområdet för Bryssel II-förordningen?</p>	<p>▼ NEJ</p> <p>▶ JA Domen kan erkännas och verkställas i enlighet med kapitel III i förordningen (artikel 64.3).</p>
<p>Är det fråga om en dom som har meddelats före den 1 mars 2005 men efter den dag då Bryssel II-förordningen trädde i kraft i ett rättsligt förfarande som har inletts före den dag då Bryssel II-förordningen trädde i kraft i ett mål som omfattas av tillämpningsområdet för Bryssel II-förordningen</p> <p>och</p> <p>grundar sig domstolens behörighet på bestämmelser som överensstämmer med förordningen, med Bryssel II-förordningen eller en gällande konvention mellan ursprungsstaten och verkställighetsstaten?</p>	<p>▼ NEJ</p> <p>▶ JA Avgörandet kan erkännas och verkställas i enlighet med kapitel III i förordningen (artikel 64.4).</p>
	<p>▼ NEJ Förordningen är inte tillämplig.</p>

2. Materiellt tillämpningsområde

2.1. Vilka frågor omfattas av förordningen?

a Frågor som omfattas av förordningen

Förordningen innehåller regler om behörig domstol (kapitel II), erkännande och verkställighet (kapitel III) och samarbete mellan centralmyndigheter (kapitel IV) i mål om föräldraansvar. Den innehåller särskilda bestämmelser om bortförande av barn och umgängesrätt.

- **Förordningen gäller alla civilrättsliga frågor om "tillerkännande, utövande, delegering, upphörande eller begränsande av föräldraansvar."**

ARTIKLARNA 1.1 B, 1.2 OCH 2.7

Begreppet "föräldraansvar" har givits en bred definition. Det omfattar alla rättigheter och skyldigheter som en person med föräldraansvar har med avseende på barnets person eller egendom. Detta omfattar inte bara vårdnad och umgängesrätt, utan också sådana saker som förmynderskap och placering av barn i fosterfamilj eller på institution. Både fysiska och juridiska personer kan ha föräldraansvar. Förteckningen över frågor som omfattas av föräldraansvar i artikel 1.2 i förordningen är inte uttömmande, utan endast exemplifierande. I motsats till 1996 års Haagkonvention om åtgärder till skydd för barn (se kapitel XI) innehåller förordningen ingen maximialder för de barn som omfattas av förordningen. Denna fråga får regleras i nationell lagstiftning. Beslut om föräldraansvar gäller i de flesta fall barn under 18 år, men personer under 18 år kan i vissa fall bli myndiga enligt nationell lagstiftning, särskilt om de gifter sig. Avgöranden

om sådana personer kan i princip inte betraktas som avgöranden om "föräldraansvar" och de faller således utanför förordningens tillämpningsområde.

- **Förordningen gäller "civilrättsliga frågor".**

ARTIKEL 1.1 OCH 1.2 SAMT SKÄL 7

Förordningen gäller "civilrättsliga frågor". Detta begrepp har getts en bred definition vid tillämpningen av förordningen och omfattar alla de frågor som räknas upp i artikel 1.2. Fastän en viss fråga anses vara offentligrättslig enligt nationell lagstiftning, till exempel placering av ett barn hos en fosterfamilj eller på en institution, skall förordningen ändå gälla.

- **Förordningen gäller för åtgärder till skydd av barnets egendom.**

ARTIKEL 1.2 C OCH E SAMT SKÄL 9

Om ett barn har egendom kan det ibland krävas åtgärder till skydd av denna egendom, till exempel att förordna en person eller ett organ som skall företräda eller bistå barnet i egendomsfrågor. Förordningen gäller alla skyddsåtgärder som kan bli aktuella vid förvaltning eller avyttring av egendomen. Sådana åtgärder kan till exempel krävas om barnets föräldrar är oeniga i detta avseende.

Frågor som gäller barnets egendom, men som inte gäller skyddet av barnets person, omfattas inte av förordningen, utan av rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område – ”Bryssel I-förordningen”. Det är domstolarnas sak att i varje enskilt fall avgöra om en åtgärd som avser barnets egendom gäller barnets skydd eller inte. Det bör också påpekas att förordningen visserligen gäller skyddsåtgärder, men inte åtgärder som vidtas till följd av brottsliga gärningar som har begåtts av barn (skäl 10).

b Frågor som har uteslutits från förordningens tillämpningsområde

ARTIKEL 1.3 OCH SKÄL 10

I artikel 1.3 räknas de frågor upp som är uteslutna från tillämpningsområdet fast de kan vara nära kopplade till föräldraansvarsfrågor (till exempel adoption, myndighetsförklaring, barnets namn).

SKÄL 11

➤ **Förordningen gäller inte underhållsskyldighet.**

Spörsmål om underhållsskyldighet och föräldraansvar handläggs ofta i samma rättegångsförfarande. Underhållsskyldighet omfattas emellertid inte av förordningen, eftersom den redan omfattas av Bryssel I-förordningen. En domstol som är behörig enligt förordningen kommer dock som regel också att vara behörig att avgöra underhållsfrågor med stöd av artikel 5.2 i Bryssel I-förordningen. Denna bestämmelse gör det möjligt för den domstol som är behörig i fråga om föräldraansvar att även avgöra underhållsskyldigheten, om denna fråga har samband med

föräldraansvarsfrågan. De båda sakerna handläggs gemensamt, men avgörandet erkänns och verkställs enligt olika regler. Den del av avgörandet som gäller underhållsskyldighet erkänns och verkställs i en annan medlemsstat enligt reglerna i Bryssel I-förordningen, medan den del av avgörandet som gäller föräldraansvar erkänns och verkställs enligt reglerna i förordningen.

2.2. Vilka typer av avgöranden omfattas av förordningen?

➤ Förordningen omfattar alla avgöranden om föräldransvar.

ARTIKEL 1.1 B OCH SKÅL 5

I motsats till Bryssel II-förordningen gäller förordningen alla avgöranden om föräldransvar som meddelas av en domstol i en medlemsstat.

Bryssel II-förordningen var tillämplig på avgöranden om föräldransvar endast i den mån de meddelades i samband med ett äktenskapsmål och gällde makarnas gemensamma barn. För att alla barn skall behandlas lika omfattar förordningen alla avgöranden om föräldransvar, oavsett om föräldrarna är eller var gifta med varandra eller inte och oavsett om båda parter i målet är biologiska föräldrar till barnet eller inte.

➤ Förordningen är inte begränsad till domstolsavgöranden.

ARTIKEL 2.1 OCH 2.4

Förordningen är för det första tillämplig på alla domstolsavgöranden, oavsett avgörandets benämning (till exempel dom, förordnande eller beslut). Den är emellertid inte begränsad till domstolsavgöranden, utan gäller alla beslut som fattas av en myndighet som är behörig i frågor som omfattas av förordningen (till exempel sociala myndigheters beslut).

➤ Förordningen omfattar "officiella handlingar".

ARTIKEL 46

Förordningen gäller vidare handlingar som har upprättats eller registrerats som officiella handlingar och är verkställbara i den medlemsstat där de upprättades eller registrerades. Officiella handlingar skall erkännas och förklaras verkställbara i andra medlemsstater under samma förutsättningar som domar. Ett exempel på officiella handlingar är handlingar som upprättats av notarier.

➤ Förordningen gäller överenskommelser mellan parterna.

ARTIKEL 46

En nyhet i förordningen är att den också omfattar överenskommelser mellan parterna om de är verkställbara i den medlemsstat där de ingicks. Syftet är att uppmuntra parterna att komma överens om föräldransvarsfrågor utom domstol. En överenskommelse skall därför erkännas och vara verkställbar i andra medlemsstater under samma förutsättningar som en dom, om den kan verkställas i den medlemsstat där den ingicks. Detta gäller oavsett om det är en privat överenskommelse mellan parterna eller en överenskommelse som har ingåtts inför en myndighet.

2.3. Förordningen hindrar inte domstolar från att i brådskande fall vidta interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder

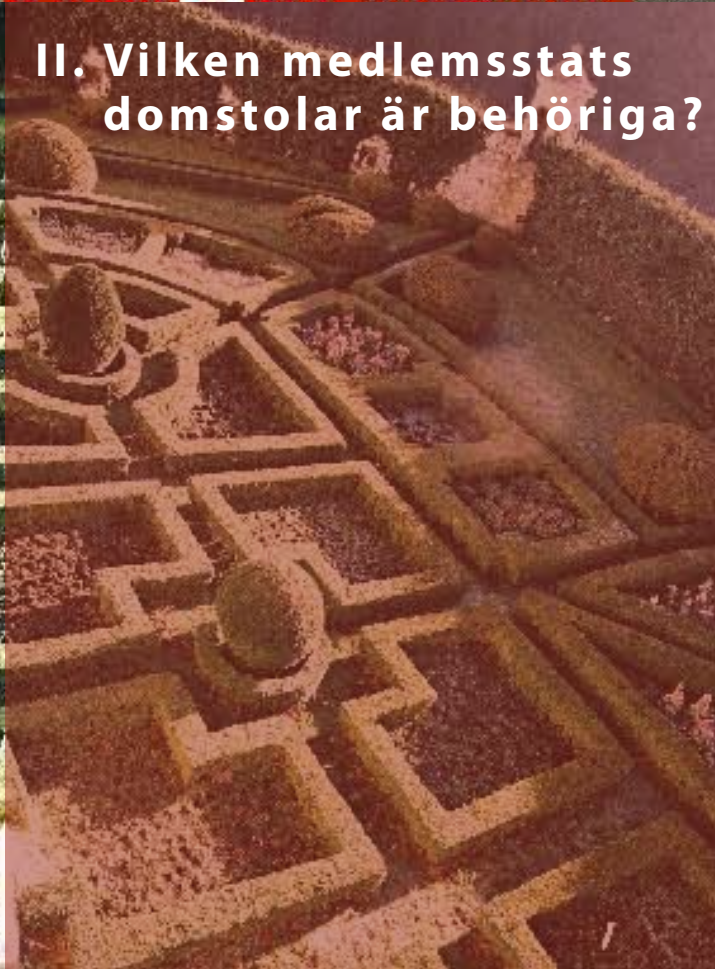
ARTIKEL 20

Enligt artikel 20 får en domstol vidta interimistiska åtgärder, däribland säkerhetsåtgärder, avseende ett barn som vistas i landet i enlighet med nationell lagstiftning, även om en domstol i en annan medlemsstat är behörig att pröva målet i sak. Åtgärderna kan vidtas av en domstol eller av någon annan myndighet som är behörig i frågor som omfattas av förordningens tillämpningsområde (artikel 2.1). Exempelvis kan en social myndighet eller en myndighet som ansvarar för ungdomsfrågor vara behörig att besluta om interimistiska åtgärder enligt nationell lagstiftning.

Artikel 20 är inte en bestämmelse som överför behörighet. Den interimistiska åtgärdens verkningar upphör således när den behöriga domstolen har beslutat om de åtgärder den anser lämpliga.

Exempel:

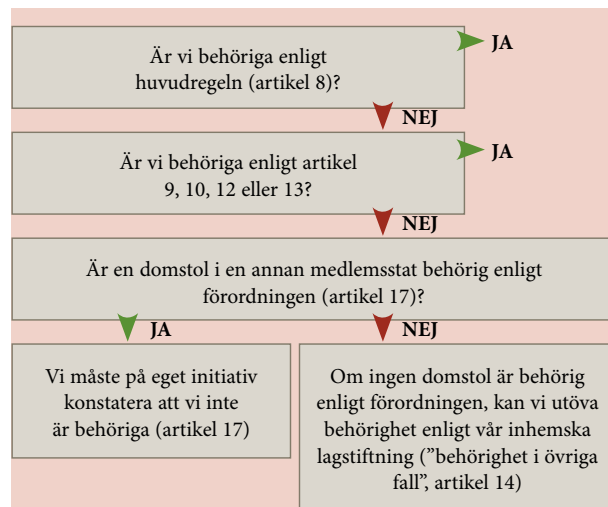
En familj gör en bilresa från medlemsstat A till medlemsstat B under sommarsemestern. I medlemsstat B råkar de ut för en trafikolycka och hela familjen skadas. Barnet skadas bara lindrigt, men föräldrarna förs till sjukhus i koma. Myndigheterna i medlemsstat B måste snabbt besluta om interimistiska åtgärder till skydd för barnet, som inte har några släktingar i medlemsstat B. Det faktum att domstolarna i medlemsstat A är behöriga i sak enligt förordningen hindrar inte domstolarna eller andra myndigheter i medlemsstat B från att provisoriskt vidta åtgärder till skydd för barnet. Dessa åtgärder upphör att gälla när en domstol i medlemsstat A har fattat beslut.

II. Vilken medlemsstats domstolar är behöriga?

Behörighetsreglerna i artiklarna 8–14 innehåller en uttömmande uppräknig av behörighetsgrunder, som gör att man kan fastställa vilken medlemsstats domstolar som är behöriga. Förordningen anger vilken medlemsstats domstolar som är behöriga, men inte hur behörigheten är fördelad mellan domstolar inom den medlemsstaten. Denna fråga får regleras i inhemsk processrätt (Europeiskt rättsligt nätverk ⁽¹⁾ och Europeisk civilrättsatlas ⁽²⁾).

En domstol som har att avgöra en fråga om föräldraansvar måste göra följande prövning:

1. Huvudregel: barnets hemvistland

ARTIKEL 8

Den grundläggande principen i förordningen är att den behöriga domstolen i den medlemsstat där barnet har hemvist är det lämpligaste forumet för att avgöra föräldraansvarsfrågor. Begreppet hemvist definieras inte i förordningen, utan domstolarna måste från fall till fall avgöra hemvisten på grundval av sakhöllanden. Begreppet bör tolkas i ljuset av förordningens ändamål och syfte.

Det bör påpekas att "hemvist" i den mening som avses här inte bygger på någon nationell definition av hemvist, utan är ett självständigt gemenskapsrättsligt begrepp. Om ett barn flyttar från en medlemsstat till en annan bör förvärvandet av hemvist i den nya medlemsstaten i princip sammanfalla med "förlusten" av hemvist i den tidigare medlemsstaten. Det faktum att domstolen prövar från fall till fall innebär att den inte, även om begreppet hemvist antyder en viss varaktighet, inte bör uteslutas att ett barn kan erhålla hemvist i en medlemsstat samma dag som det anländer, med hänsyn till de faktiska omständigheterna i det enskilda fallet.

Behörighetsfrågan skall bedömas utifrån förhållandena vid den tidpunkt då talan väcks vid domstolen. När talan har väckts vid en behörig domstol fortsätter denna domstol i princip att vara behörig även om barnet får hemvist i en annan medlemsstat under domstolsförfarandet (principen om ett ärendes anknytning till den domstol som först var behörig – *perpetuatio fori*). Att barnets hemvist ändras under målets gång innebär alltså inte i sig att behörigheten förändras.

(1) <http://www.europa.eu.int/civiljustice>

(2) http://www.europa.com/justice_home/judicialatlascivil

Om det är till barnets bästa finns det dock enligt artikel 15 en möjlighet att under vissa förutsättningar överföra målet till en domstol i den medlemsstat dit barnet har flyttat (se kapitel III). Om ett barns hemvist ändras genom otillåtet bortförande eller kvarhållande kan behörigheten överföras i mycket begränsade fall (se kapitel VII).

2. Undantag från huvudregeln

Artiklarna 9, 10, 12 och 13 innehåller undantag från huvudregeln, det vill säga i vilka fall domstolarna i en medlemsstat där barnet inte har hemvist kan bli behöriga.

a) Fortsatt behörighet för domstolarna där barnet tidigare hade hemvist

ARTIKEL 9

Om ett barn flyttar från en medlemsstat till en annan är det ofta nödvändigt att se över umgängesrätt och andra kontakter och anpassa dem till de nya förhållandena. Artikel 9 är en nyskapelse, som uppmuntrar personer med föräldransvar att komma överens om ändringar i utövandet av umgängesrätt före flytten eller, om det visar sig omöjligt, att ansöka hos den behöriga domstolen att den skall avgöra tvisten. Bestämmelsen hindrar naturligtvis inte personer från att flytta inom EU, men den garanterar att en person som inte längre kan utöva umgängesrätt som tidigare inte behöver väcka talan vid domstol i den nya medlemsstaten. I stället kan han eller hon ansöka om justering av umgängesrätten vid den domstol som beviljat umgängesrätten inom tre månader efter flytten. Domstolarna i den nya medlemsstaten är inte behöriga att avgöra frågor om umgängesrätt under denna tid.

Förutsättningarna för att tillämpa artikel 9 är följande:

- Domstolarna i ursprungsmedlemsstaten måste ha avgjort frågan om umgängesrätt.

Artikel 9 gäller enbart sådana fall där en person som har umgängesrätt vill ändra ett tidigare beslut om umgängesrätt. Om det inte finns något avgörande om umgängesrätt från domstolarna i ursprungsmedlemsstaten är artikel 9 inte tillämplig, men andra behörighetsregler kan bli aktuella. Domstolarna i den nya medlemsstaten blir behöriga att avgöra frågor om umgängesrätt när barnet väl har fått hemvist i det landet enligt artikel 8.

- Barnets flytt måste vara "laglig".

Man måste fastställa huruvida en person som har föräldransvar får flytta barnet till en annan medlemsstat enligt ett domstolsavgörande eller lagstiftningen i ursprungsmedlemsstaten (inklusive dess internationellt privaträttsliga regler) utan samtycke från den andra person som har föräldransvar. Om bortförandet sker olovligt är artikel 9 inte tillämplig, men artikel 10 blir aktuell (se kapitel VII). Om det ensidiga beslutet att ändra barnets hemvist å andra sidan är rättsenligt, gäller artikel 9 under förutsättning att nedanstående villkor är uppfyllda.

- **Artikeln gäller bara under de tre månaderna omedelbart efter barnets flytt.**

Tremånadersperioden skall räknas från den dag då barnet rent fysiskt flyttade från ursprungsmedlemsstaten. Dagen för flytten får inte blandas ihop med dagen då barnet fick hemvist i den nya medlemsstaten. Om talan väcks vid en domstol i ursprungsmedlemsstaten, efter tremånadersperiodens utgång, är domstolen inte behörig enligt artikel 9.

- **Barnet måste ha fått hemvist i den nya medlemsstaten under tremånadersperioden.**

Artikel 9 gäller bara om barnet har förvärvat hemvist i den nya medlemsstaten under tremånadersperioden. Om barnet inte anses ha fått hemvist inom denna tid fortsätter domstolarna i ursprungsmedlemsstaten i princip att vara behöriga enligt artikel 8.

- **Den umgängesberättigade måste fortfarande ha hemvist i ursprungsmedlemsstaten.**

Om den umgängesberättigade inte längre har hemvist i ursprungsmedlemsstaten är artikel 9 inte tillämplig, utan domstolarna i den nya medlemsstaten blir behöriga när barnet har förvärvat hemvist där.

- **Den umgängesberättigade behöver inte ha godtagit överföringen av behörighet.**

Eftersom syftet med bestämmelsen är att säkerställa att den umgängesberättigade kan väcka talan vid domstolarna i hans eller hennes hemmedlemsstat är artikel 9 inte tillämplig om han eller hon kan godta att domstolarna i den nya medlemsstaten blir behöriga. Om den umgängesberättigade är part i ett förfarande angående umgängesrätt vid en domstol i den nya medlemsstaten, och inte invänder mot den domstolens behörighet, är artikel 9 alltså inte tillämplig och domstolen i den nya medlemsstaten blir behörig (punkt 2). Likaså hindrar artikel 9 inte den umgängesberättigade från att väcka talan vid domstolarna i den nya medlemsstaten angående en ändring av umgängesrätten.

- **Artikel 9 hindrar inte domstolarna i den nya medlemsstaten från att avgöra andra frågor än umgängesrätt.**

Artikel 9 gäller enbart behörighet att besluta om umgängesrätt. Den gäller inte andra föräldraansvarsfrågor, till exempel vårdnad. Artikel 9 hindrar därför inte en person med föräldraansvar, som har flyttat med barnet till en annan medlemsstat, från att väcka talan om vårdnad vid domstolarna i den medlemsstaten under de tre första månaderna efter flytten.

Fortsatt behörighet för domstolarna där barnet tidigare hade hemvist

ARTIKEL 9

Har ett avgörande om umgängesrätt meddelats av domstolarna i den medlemsstat från vilken barnet har flyttat ("ursprungsmedlemsstat")?

▼ JA

▶ NEJ

Artikel 9 är inte tillämplig, men domstolarna i den andra medlemsstaten blir behöriga enligt artikel 8 när barnet förvärvar hemvist där.

Har barnet flyttat lagligt från ursprungsmedlemsstaten till en annan medlemsstat ("den nya medlemsstaten")?

▼ JA

▶ NEJ

Om barnet har flyttats olovligt är artikel 9 inte tillämplig. I stället gäller reglerna om olovligt bortförande av barn.

Har barnet förvärvat hemvist i den nya medlemsstaten inom 3-månadersperioden?

▼ JA

▶ NEJ

Artikel 9 är inte tillämplig. Om barnet fortfarande har hemvist i ursprungsmedlemsstaten efter 3 månader fortsätter domstolarna i den medlemsstaten att vara behöriga enligt artikel 8.

Har den umgängesberättigade fortfarande hemvist i ursprungsmedlemsstaten?

▼ JA

▶ NEJ

Artikel 9 är inte tillämplig.

Har den umgängesberättigade varit part i ett domstolsförfarande i den nya medlemsstaten utan att ifrågasätta domstolens behörighet?

▼ JA Artikel 9 är inte tillämplig.

▶ NEJ

Artikel 9 är tillämplig.

b Domstols behörighet vid fall av bortförande av barn**ARTIKEL 10**

För domstols behörighet vid bortförande av barn gäller en specialbestämmelse (se kapitel VII).

c Avtal om domstols behörighet**ARTIKEL 12**

Förordningen inför en begränsad möjlighet att väcka talan vid domstol i en medlemsstat där barnet inte har hemvist, antingen därför att frågan har samband med ett pågående äktenskapsmål eller därför att barnet har en nära anknytning till den medlemsstaten.

Artikel 12 täcker två olika situationer:**Situation 1:****Behörighet för skilsmässodomstolen i föräldraansvarsfrågor****(ARTIKEL 12.1 OCH 12.2)**

När ett mål om äktenskapsskillnad (eller ett annat äktenskapsmål) pågår i en medlemsstat är domstolarna i det landet även behöriga i fråga om föräldraansvar som har samband med äktenskapsskillnaden, även om barnet inte har hemvist i den medlemsstaten. Detta gäller oavsett om det är makarnas gemensamma barn eller inte.

Skilsmässodomstolen är behörig under följande förutsättningar:

- Åtminstone en av makarna har föräldraansvar för barnet.
- Skilsmässodomstolen kan fastställa, när talan väcks, att alla personer med föräldraansvar godtar dess behörighet, antingen uttryckligt eller på något annat entydigt sätt.
- Det är till barnets bästa att skilsmässodomstolen är behörig.

Skilsmässodomstolens behörighet upphör så fort

- domen på äktenskapsskillnad har vunnit laga kraft, eller
- en dom har vunnit laga kraft i ett mål om föräldraansvar, som fortfarande pågick när domen på äktenskapsskillnad vann laga kraft, eller
- målet om äktenskapsskillnad och föräldraansvar har avslutats av något annat skäl (till exempel därför att ansökningarna om äktenskapsskillnad och föräldraansvar återkallas).

Vid utformningen av förordningen kom de olika uttrycken "superior interests of the child" (artikel 12.1b) och "best interests of the child" (artikel 12.3b) att användas i den engelska språkversionen. Härmed avses dock samma sak. De övriga språkversionerna av förordningen använder samma ordalydelse i båda bestämmelserna.

Situation 2:

Behörighet för en domstol i en medlemsstat till vilken barnet har en nära anknytning

(ARTIKEL 12.3)

Om ett äktenskapsmål inte pågår kan domstolarna i en medlemsstat där barnet inte har hemvist vara behöriga i föräldraansvarsfrågor. Förutsättningarna är följande:

- Barnet har en nära anknytning till den aktuella medlemsstaten, särskilt genom att någon av personerna med föräldraansvar har hemvist där eller att barnet är medborgare i den medlemsstaten. Dessa förutsättningar är alternativa och anknytningen kan grundas på endera av dem.
- Alla parter i målet godtog domstolens behörighet uttryckligen, eller på något annat entydigt, sätt vid den tidpunkt då talan väcktes (jfr samma förutsättning i fall 1).

- Det är till barnets bästa att domstolen ifråga är behörig (samma som ovan i artikel 12.1).

I **artikel 12.4** anges i vilka fall behörighet enligt artikeln skall anses vara "till barnets bästa" när barnet har hemvist i en tredje stat som inte är avtalslutande part i 1996 års Haagkonvention om skydd för barn (se kapitel XI).

d Behörighet grundad på barnets närvaro

ARTIKEL 13

Om det visar sig omöjligt att fastställa barnets hemvist, och artikel 12 inte är tillämplig, får en domstol i en medlemsstat besluta i frågor om föräldraansvar med avseende på barn som befinner sig i medlemsstaten (artikel 13).

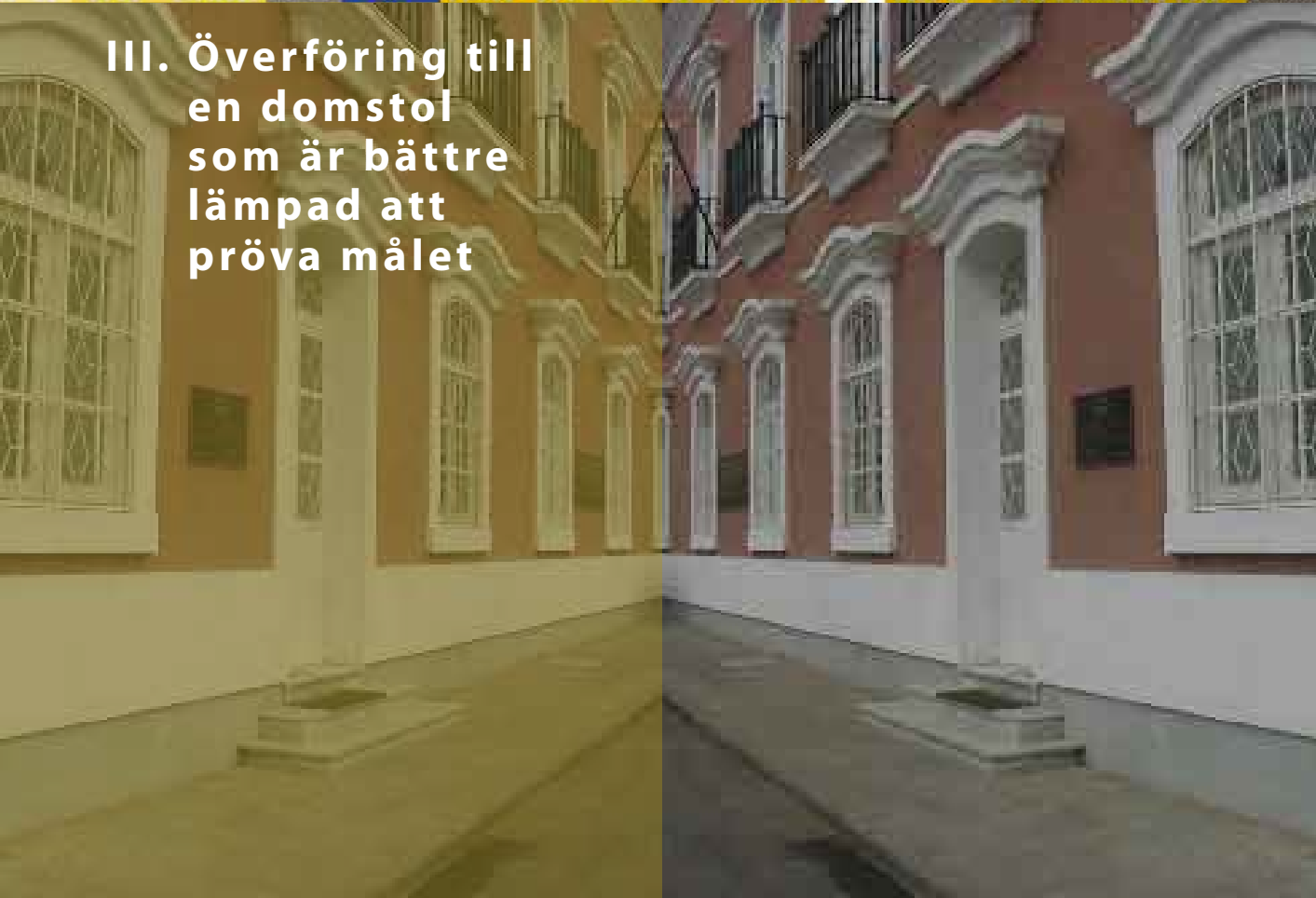
e Behörighet i övriga fall

ARTIKEL 14

Om ingen domstol är behörig enligt artiklarna 8–13 kan domstolen grunda sin behörighet på inhemska internationellt privaträttsliga regler. Sådana avgöranden skall erkännas och förklaras verkställbara i de övriga medlemsstaterna i enlighet med förordningens bestämmelser.

III. Överföring till en domstol som är bättre lämpad att pröva målet

ARTIKEL 15

Förordningen innehåller en ny bestämmelse som i undantagsfall gör det möjligt för en domstol där talan väcks att överföra målet till en domstol i en annan medlemsstat, om den senare domstolen är bättre lämpad att pröva målet. Domstolen kan överföra **hela målet** eller **en del därav**.

Enligt huvudregeln är domstolarna i den medlemsstat där barnet hade hemvist vid tidpunkten för talans väckande behöriga (artikel 8). Därför överförs inte behörigheten automatiskt om barnet förvärvat hemvist i en annan medlemsstat under domstolsförfarandet.

Det kan emellertid finnas undantagsfall där den domstol där talan har väckts ("ursprungsdomstolen") inte är bäst lämpad att avgöra målet. Enligt artikel 15 får ursprungsdomstolen i sådana fall överföra målet till en domstol i en annan medlemsstat, om detta är till barnets bästa.

När ett mål har överförts till en domstol i en annan medlemsstat kan det inte överföras vidare till en tredje domstol (skäl 13).

1. Vilka är förutsättningarna för att överföra ett mål?

Överföring kan ske under följande förutsättningar:

Barnet måste ha en "särskild anknytning" till den andra medlemsstaten. Artikel 15.3 räknar upp fem fall där en sådan anknytning anses föreligga enligt förordningen:

- Barnet har förvärvat hemvist i den andra medlemsstaten efter det att talan väcktes vid ursprungsdomstolen, eller
- barnet har haft hemvist i den medlemsstaten, eller
- barnet är medborgare i den medlemsstaten, eller
- någon person med föräldrans ansvar har hemvist i den medlemsstaten, eller
- tvisten rör åtgärder till skydd för barnet i samband med förvaltning eller bevarande av eller förfogande över egendom som tillhör barnet och som finns i den medlemsstaten.

Dessutom måste båda domstolarna anse att överföringen är till barnets bästa. Domstolarna bör samarbeta för att bedöma detta utifrån "särskilda omständigheter i målet".

Överföring kan äga rum

- på ansökan av en part, eller
- på domstolens eget initiativ, om minst en av parterna samtycker, eller
- på ansökan av en domstol i en annan medlemsstat, om minst en av parterna samtycker.

2. Hur går överföringen till?

En domstol som mottar en ansökan om överföring, eller som själv vill överföra ett mål, har två alternativ:

- **Den kan vilandeförklara målet och uppmana parterna att lämna in en ansökan till domstolen i den andra medlemsstaten, eller**
- **anmoda domstolen i den andra medlemsstaten att ta över målet.**

I det förstnämnda fallet skall ursprungsdomstolen fastställa en tidsfrist inom vilken parterna skall väcka talan vid domstol i den andra medlemsstaten. Om parterna inte väcker talan vid den andra domstolen inom fristen överförs inte målet och ursprungsdomstolen fortsätter att utöva sin behörighet. Förordningen föreskriver ingen tidsfrist, men fristen bör vara så kort att överföringen inte i onödan fördröjer handläggningen till nackdel för barnet och parterna. Den domstol som har mottagit en ansökan om överföring måste inom sex veckor från det att talan väcks besluta om den skall godtas överföringen eller inte. Den relevanta fråga som domstolen måste ställa sig är om en överföring i det enskilda fallet är till barnets

bästa. Centralmyndigheterna har här en viktig roll genom att de kan informera domstolen om förhållanden i den andra medlemsstaten. Bedömningen bör grundas på ömsesidigt förtroende och ett antagande om att domstolarna i alla medlemsstater i princip är kompetenta att handlägga ett mål.

Om den andra domstolen förklarar att den inte är behörig eller, inom sex veckor från det att talan väcks, inte godtar behörigheten, fortsätter ursprungsdomstolen att vara behörig och måste utöva denna behörighet.

3. Några praktiska frågor

> Hur tar en domstol som vill överföra ett mål reda på vilken domstol som är behörig i den andra medlemsstaten?

Den europeiska civilrättsatlasen kan användas för att ta reda på vilken domstol som är behörig i den andra medlemsstaten. Civilrättsatlasen innehåller uppgifter om domstolarnas geografiska behörighetsområde i de olika medlemsstaterna med kontaktuppgifter (namn, telefonnummer, e-postadresser m.m.) (Europeisk civilrättsatlas⁽¹⁾). De centralmyndigheter som utsetts enligt förordningen kan också hjälpa domstolen att ta reda på vilken domstol som är behörig i den andra medlemsstaten (se kapitel X).

> Hur skall domstolarna kommunicera med varandra?

Enligt artikel 15 skall domstolarna samarbeta vid överföringen, antingen direkt eller via centralmyndigheterna. Det kan vara särskilt värdefullt om de berörda domstolarna kommunicerar med varandra för att avgöra om förutsättningarna för överföringen är uppfyllda, i synnerhet om överföringen är till barnets bästa. Om domarna talar eller förstår ett gemensamt språk bör de inte tveka att kontakta varandra direkt per telefon eller e-post. Andra typer av modern teknik kan också användas, till exempel telefonkonferens. Om språkproblem uppstår kan domarna anlita tolk. Centralmyndigheterna kan också hjälpa domstolarna.

(1) http://www.europa/comm/justice_home/judicialatlascivil

Domstolarna kommer att vilja informera parterna och deras juridiska ombud, men det är domstolarna själva som avgör det sätt på vilket det skall ske och vilka rättssäkerhetsgarantier som skall gälla i det enskilda fallet.

Domstolarna kan också samarbeta genom centralmyndigheterna.

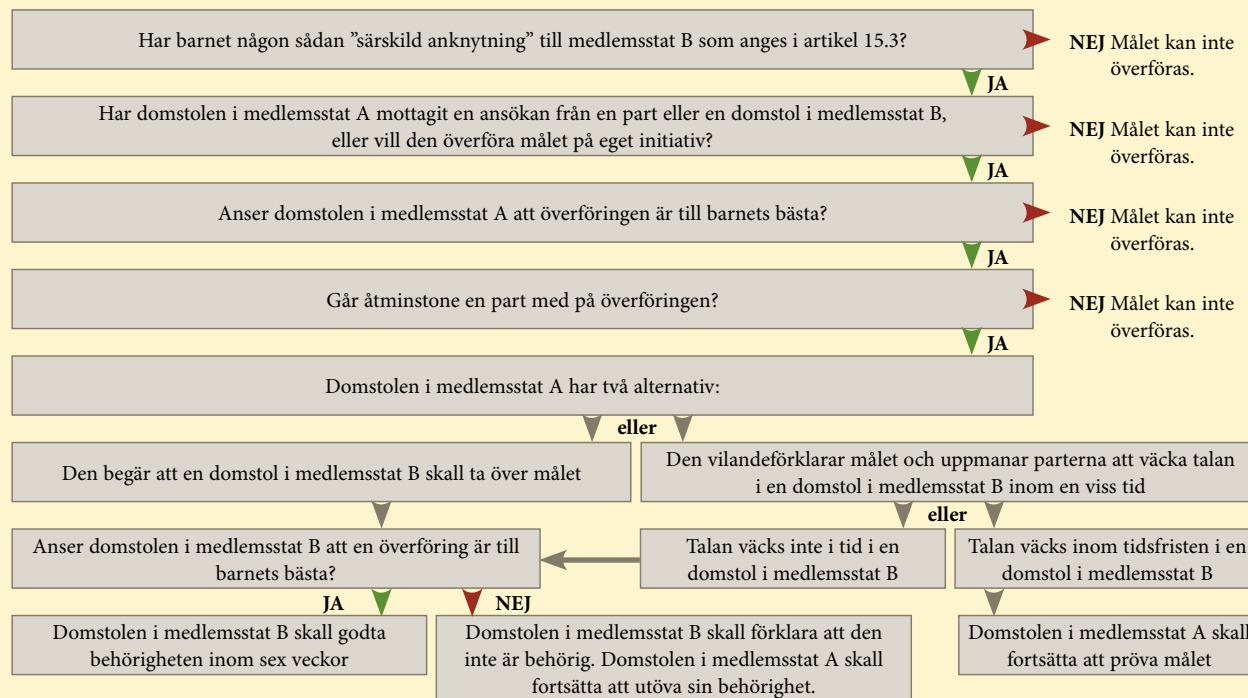
➤ **Vem ansvarar för översättning av handlingar?**

Översättning regleras inte i artikel 15. Domstolarna bör försöka hitta en pragmatisk lösning som motsvarar behoven och sakförhållandena i det enskilda fallet. Behovet av översättning kan vara beroende av processrätten i det land dit överföring begärs. I vissa länder krävs det ingen översättning om den domare till vilken målet överförs förstår ursprungsspråket. Om översättning krävs kan den kanske begränsas till de viktigaste handlingarna. Centralmyndigheterna kan eventuellt också hjälpa till med inofficiella översättningar (se kapitel X).

ARTIKEL 15

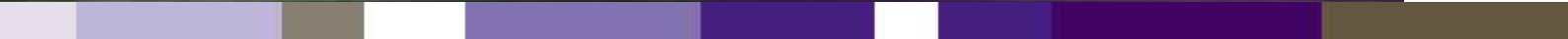
Överföring till en domstol som är bättre lämpad att pröva målet

Om talan har väckts vid en domstol i en medlemsstat ("medlemsstat A"), i enlighet med artiklarna 8–14 i förordningen, får den domstolen i undantagsfall överföra målet till en annan medlemsstat ("medlemsstat B"), under följande förutsättningar:

**IV. Vad händer om talan
väcks om samma sak
i två medlemsstater?**

ARTIKEL 19.2

Det kan hända att parterna väcker talan om föräldraansvar av samma barn och samma sak i olika medlemsstater. Detta kan leda till parallella domstolsförfaranden och därmed en risk för sinsemellan motstridiga domar om samma sak.

Artikel 19.2 reglerar fall där domstolsförfaranden om föräldraansvar inleds i två olika medlemsstater om

- **samma barn och**
- **samma sak**

I ett sådant läge är den domstol där talan väcktes först ("domstol I") som regel behörig (artikel 19.2). Den domstol där talan väcktes sist ("domstol II") ska vilandeförklara målet i väntan på att domstol I beslutar om sin behörighet. Om domstol I anser sig behörig ska domstol II avvisa talan. Domstol II får bara fortsätta att handlägga målet om domstol I förklarar sig obehörig eller domstol I beslutar att överföra målet enligt artikel 15.

Det är sannolikt att bestämmelserna om litispensens sällan kommer att bli aktuella i föräldraansvarsmål. Vanligtvis har barnet bara hemvist i en medlemsstat, vars domstolar är behöriga enligt huvudregeln (artikel 8).

Förordningen ger ytterligare en möjlighet att undvika behörighetskonflikter, nämligen genom överföring av mål. Enligt artikel 15 får en domstol i undantagsfall och under vissa förutsättningar överföra ett mål eller en del av ett mål till en annan domstol (se kapitel III).

**V. Hur kan ett
beslut erkännas
och verkställas
i en annan
medlemsstat?**

ARTIKLARNA 21 OCH 23–39

En berörd part kan ansöka om att en dom om föräldraansvar som utfärdats av en domstol i en medlemsstat erkänns och förklaras verkställbar (eller alternativt ansöka om att den inte erkänns) i en annan medlemsstat ("exekvaturförfarande").

Ansökan skall lämnas in vid behörig domstol i den medlemsstat där erkännande och verkställighet söks. De domstolar som medlemsstaterna utsett för ändamålet finns upptagna i förteckning 1⁽¹⁾. Domstolen i fråga skall utan dröjsmål förklara domen verkställbar i den medlemsstaten. Varken den person mot vilken verkställighet söks eller barnet har rätt att inkomma med synpunkter till domstolen.

Domstolen skall vägra att erkänna domen om

- ett erkännande uppenbart skulle strida mot grunderna för rättsordningen i den medlemsstat där domen görs gällande,
- barnet inte har givits möjlighet att komma till tals, såvida det inte är fråga om ett brådskande fall,
- domen har meddelats i någons utvevar, och den uteblivne inte har delgivits stämningsansökan eller motsvarande handling i tillräckligt god tid och på ett sådant sätt att han kunnat förbereda sitt svaromål, såvida det inte kan fastställas att den uteblivne otvetydigt har godtagit domen,
- en person som gör gällande att domen inkräktar på hans eller hennes föräldraansvar inte har givits möjlighet att yttra sig,

- domen är oförenlig med en senare dom, i enlighet med förutsättningarna i artikel 23 e–f,
- ärendet gäller placering av barnet i en annan medlemsstat och förfarandet i artikel 56 inte har följts.

Parterna kan överklaga beslutet. Överklagandet ska lämnas in vid den domstol som medlemsstaterna har utsett för ändamålet och som finns upptagen i förteckning 2⁽¹⁾. Båda parter kan inkomma med synpunkter till domstolen i detta skede.

Vid en ansökan om exekvaturförfarande är en person berättigad till rättshjälp om han eller hon hade rättshjälp i ursprungsmedlemsstaten (artikel 50). En sådan person kan också få hjälp av centralmyndigheterna, som skall ha till uppgift att informera och biträda personer med föräldraansvar som söker erkännande och verkställighet av domar om föräldraansvar i en annan medlemsstat (artikel 55 b).

Det förfarande som beskrivs ovan har övertagits från Bryssel II-förordningen. Det skall tillämpas vid domar om föräldraansvar, till exempel vårdnadsärenden. Det finns emellertid två fall där förordningen medger undantag från detta förfarande, och där en dom skall erkännas och verkställas utan några särskilda formaliteter, nämligen när det är fråga om umgängesrätt (se kapitel VI) respektive återlämnande av barn som bortförts (se kapitel VII).

(1) EGT C40 17.02.05, s. 2

VI. Bestämmelser om umgängesrätt

1. Umgängesrätt ska enligt denna förordning kunna erkännas och verkställas utan särskilda formaliteter

ARTIKLARNA 40 OCH 41

Ett av huvudsyftena med förordningen är att se till att ett barn kan hålla kontakten med samtliga personer med föräldransvar efter en separation, även om de lever i olika medlemsstater. Förordningen kommer att underlätta möjligheten att utöva umgängesrätt i ett annat land, då den innebär en garanti för att en dom om umgängesrätt som meddelats i en medlemsstat åtföljs av ett intyg. Denna nya regel har två konsekvenser: a) det är inte längre nödvändigt att ansöka om ett exekvaturförfarande och (b) det är inte längre möjligt att invända mot erkännandet av en dom. Domen ska intygas i ursprungsmedlemsstaten förutsatt att vissa rättssäkerhetsgarantier har respekterats. Det nya förfarandet hindrar inte personer med föräldransvar från att begära erkännande och verkställighet av en dom genom att ansöka om ett exekvaturförfarande i enlighet med relevanta bestämmelser i förordningen om de så skulle önska (artikel 40.2) (se kapitel V).

2. Vilken typ av umgängesrätt kan bli aktuell?

Med umgänge avses särskilt rätten att för en begränsad tid ta barnet till en annan plats än den där barnet har hemvist (artikel 2.10).

De nya umgängesreglerna gäller för allt umgänge, oavsett vem det är som har umgängesrätten. Enligt nationell lagstiftning kan umgänge beviljas en förälder som barnet inte bor tillsammans med, eller andra familjemedlemmar, till exempel mor- eller farföräldrar, eller tredje man.

Umgänge avser alla former av kontakt mellan barnet och den andra personen, inklusive exempelvis kontakter via telefon eller e-post.

De nya reglerna om erkännande och verkställighet gäller endast domar om beviljande av umgängesrätt. Domar varigenom en ansökan om umgänge avslås omfattas däremot av de allmänna bestämmelserna om erkännande.

3. Vilka förutsättningar skall vara uppfyllda för att ett intyg skall utfärdas?

En dom om umgängesrätt ska erkännas och vara verkställbar direkt i en annan medlemsstat förutsatt att den åtföljs av ett intyg som utfärdats vid den domstol som meddelade domen. Intyget är en garanti för att vissa rättssäkerhetsgarantier har respekterats under förfarandet i ursprungsmedlemsstaten.

ARTIKLARNA 40 OCH 41 SAMT BILAGA III

Ursprungsdomstolen ska utfärda intyget efter att ha kontrollerat att följande rättssäkerhetsgarantier är uppfyllda:

- Att alla berörda parter har fått möjlighet att yttra sig.
- Att barnet har fått möjlighet att komma till tals, om detta inte ansetts olämpligt med hänsyn till barnets ålder eller mognad.
- Att stämningsansökan eller motsvarande handling om domen meddelats i någon av parternas utemål, har delgivits den utomstående personen i tillräckligt god tid och på ett sådant sätt att den personen kunnat förbereda sitt svaromål, eller om det, om vederbörande har delgivits utan att dessa krav har respekterats, ändå är styrkt att vederbörande otvetydigt har godtagit domen.

Domaren vid ursprungsdomstolen skall utfärda intyget (genom att använda standardformuläret i bilaga III) på samma språk som domen. Intyget anger inte bara huruvida ovan nämnda rättssäkerhetsgarantier har respekterats, utan innehåller även uppgifter av praktisk natur, vilka syftar till att underlätta verkställigheten av domen (till exempel namn på personerna med föräldraansvar och de berörda barnen samt adressuppgifter, eventuella praktiska arrangemang för utövandet av umgänget, eventuella särskilda skyldigheter för den person som tillerkänts umgänge eller den andra föräldern, samt eventuella begränsningar i utövandet av umgänget). Alla skyldigheter beträffande umgängesrätt som nämns i intyget är i princip direkt verkställbara enligt de nya reglerna.

Även om det inte regleras i förordningen kan domstolar anse det som en god praxis att i domen motivera varför ett barn inte har fått komma till tals.

Om rättssäkerhetsgarantierna inte har respekterats kommer avgörandet inte att erkännas och förklaras verkställbart direkt i andra medlemsstater, utan parterna kommer att vara tvungna att ansöka om ett exekvaturförfarande (se kapitel V).

4. När skall domaren i ursprungsdomstolen utfärda intyget?

ARTIKEL 41.1 OCH 41.3

Svaret på denna fråga är avhängig av om det redan när domen meddelas är troligt att umgängesrätten kommer att utövas i ett gränsöverskridande sammanhang.

a Umgänget avser en situation av gränsöverskridande art

Om umgänget redan när domen meddelas avser en situation av gränsöverskridande art, till exempel därför att en av föräldrarna är bosatt i eller planerar att flytta till en annan medlemsstat, ska intyget utfärdas automatiskt när domen blir verkställbar, även då verkställbarheten är interimistisk.

I många av medlemsstaterna föreskriver den nationella lagstiftningen att domar om föräldraansvar ska vara "verkställbara" trots eventuella överklaganden. Om den nationella lagstiftningen inte skulle medge att en dom är verkställbar under den tid som ett överklagande pågår kan ursprungsdomstolen förklara att domen ska vara verkställbar. Syftet är att undvika onödiga fördröjningar i verkställigheten på grund av långsamma överklagandeförfaranden.

b Umgänget avser inte en situation av gränsöverskridande art

Om det när domen meddelas inte finns någon indikation på att umgänget kommer att bedrivas över nationsgränser är domstolen inte skyldig att utfärda intyget. Om omständigheterna i målet tyder på att det finns en möjlighet att umgänget kommer att vara av gränsöverskridande natur kan domstolar anse det som god praxis att utfärda intyget samtidigt som domen meddelas. Detta skulle kunna vara fallet exempelvis om domstolen i fråga har sitt säte nära gränsen till en annan medlemsstat eller om personerna med föräldraansvar är av olika nationalitet.

Om det i en sådan situation senare tillkommer en internationell dimension, till exempel därför att en av personerna med föräldraansvar flyttar till en annan medlemsstat, kan endera parten när som helst ansöka om att ursprungsdomstolen som meddelade domen utfärdar ett intyg.

5. Är det möjligt att överklaga beslutet om att utfärda ett intyg?

ARTIKEL 43 OCH SKÅL 24

Nej, det är inte möjligt att överklaga beslutet om att utfärda ett intyg. Om ursprungsdomstolen har begått ett fel vid ifyllandet av intyget, och intyget därför inte korrekt avspeglar innehållet i domen, finns möjlighet att ansöka om rättelse vid ursprungsdomstolen. I så fall är ursprungsmedlemsstatens lagstiftning tillämplig.

6. Vilken verkan har intyget?

ARTIKLARNA 41.1 OCH 45

➤ En dom om umgängesrätt, åtföljd av ett intyg, ska erkännas och vara verkställbar direkt i andra medlemsstater

Att domen om umgängesrätt åtföljs av ett intyg innebär att personer med umgängesrätt kan begära att beslutet erkänns och verkställs i en annan medlemsstat utan några mellanliggande förfaranden (*exekvatur*). Dessutom kan den andra parten inte invända mot erkännandet av domen. Följaktligen gäller inte de skäl för att vägra erkännande som anges i artikel 23 för dessa domar.

En part som vill ansöka om verkställighet av en dom om umgängesrätt i en annan medlemsstat skall ge in en kopia av domen och intyget. Det är inte nödvändigt att översätta intyget, med undantag för punkt 12 som rör praktiska arrangemang för utövandet av umgänget.

➤ Intyget är en garanti för att den andra medlemsstaten, behandlar domen som om den hade meddelats där i fråga om erkännande och verkställighet

ARTIKLARNA 44 OCH 47

Det förhållandet att domen ska erkännas och vara verkställbar direkt i en annan medlemsstat innebär att den ska behandlas som ett "nationellt" avgörande och erkännas och verkställas under samma förutsättningar som en dom som meddelats i den medlemsstaten. Om en part inte följer en dom om umgängesrätt kan den andra parten vända sig direkt till myndigheterna i den verkställande medlemsstaten för att få domen verkställd. Själva verkställighetsförfarandet regleras inte i förordningen, utan i nationell lagstiftning (se kapitel VIII).

7. Behörighet för domstolarna i den verkställande medlemsstaten att besluta om de praktiska arrangemangen för utövande av umgänget

ARTIKEL 48

Verkställigheten kan försvåras, eller till och med omöjliggöras, om domen saknar eller endast innehåller bristfällig information om de praktiska arrangemangen för utövande av umgänget. För att garantera att umgängesrätten ändå kan genomdrivas i sådana situationer innehåller förordningen bestämmelser som ger den verkställande medlemsstaten behörighet att besluta om de nödvändiga praktiska arrangemangen för utövande av umgänget, under förutsättning att de väsentliga inslagen i domen iakttas.

Artikel 48 innebär inte att den verkställande domstolen ges behörighet att pröva sakfrågan. De praktiska arrangemang som fastställs i enlighet med denna bestämmelse upphör därför att vara tillämpliga när en domstol i en medlemsstat som är behörig att pröva målet i sak har meddelat en dom.

VII. Bestämmelserna om bortförande av barn

ARTIKLARNA 10, 11, 40, 42 OCH 55

Haagkonventionen av den 25 oktober 1980 om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn, "1980 års Haagkonvention", som har ratificerats av samtliga medlemsstater, kommer även i fortsättningen att vara tillämplig i förbindelserna mellan medlemsstaterna. 1980 års Haagkonvention kompletteras emellertid av vissa av förordningens bestämmelser, vilka träder in i situationer där barn bortförs mellan medlemsstaterna. Förordningens bestämmelser har företrädare framför konventionsbestämmelserna i förbindelser mellan medlemsstaterna när det gäller frågor som omfattas av förordningen.

Förordningen syftar till att avskräcka från bortförande av barn mellan medlemsstaterna och, om det ändå skulle ske, säkerställa att barnet omedelbart kan återlämnas till sin ursprungsmedlemsstat. Enligt förordningen omfattar bortförande av barn såväl olovligt bortförande som olovligt kvarhållande (artikel 2.11). Det som tas upp nedan avser båda dessa situationer.

Om ett barn bortförs från en medlemsstat ("ursprungsmedlemsstaten") till en annan medlemsstat ("den anmodade medlemsstaten") garanterar förordningen att domstolarna i ursprungsmedlemsstaten har kvar sin behörighet att fatta beslut i vårdnadsfrågan, oberoende av bortförandet. När en begäran om överlämnande har lämnats in vid en domstol i den anmodade medlemsstaten ska den domstolen tillämpa 1980 års Haagkonvention, som den kompletteras av förordningen. Om domstolen i den anmodade medlemsstaten beslutar att barnet inte skall återlämnas ska den omedelbart översända en kopia av sitt beslut till den behöriga domstolen i ursprungsmedlemsstaten. Denna domstol kan pröva frågan om vårdnaden om barnet på en parts begäran. Om domstolen fattar

beslut om att barnet skall återlämnas ska det beslutet erkännas och vara direkt verkställbart i den anmodade medlemsstaten utan att det krävs ett exekvaturförfarande. (Se flödesschema på s. 49)

De grundläggande principerna i de nya bestämmelserna om bortförande av barn

1. Behörigheten ligger kvar hos domstolarna i ursprungsmedlemsstaten (se grafiken på s. 39).
2. Domstolarna i den anmodade medlemsstaten skall se till att barnet återlämnas omedelbart (se grafiken på s. 43)
3. Om domstolen i den anmodade medlemsstaten fattar beslut om att inte återlämna barnet måste den översända en kopia av sitt beslut till den behöriga domstolen i ursprungsmedlemsstaten, som ska underrätta parterna. De två domstolarna ska samarbeta (se grafiken på s. 49)
4. Om domstolen i ursprungsmedlemsstaten fattar beslut om att barnet ska återlämnas behövs inget exekvaturförfarande, utan beslutet är direkt verkställbart i den anmodade medlemsstaten (se grafiken på s. 49).
5. Centralmyndigheterna i ursprungsmedlemsstaten och den anmodade medlemsstaten ska samarbeta och bistå domstolarna i deras arbete.

På ett allmänt plan bör det erinras om att komplexiteten och karaktären hos de frågor som tas upp i olika internationella instrument som rör bortförande av barn kräver specialiserade och välutbildade domare. Även om domstolarnas organisation inte är en fråga som regleras i förordningen är erfarenheterna från medlemsstater som har koncentrerat behörigheten att pröva ärenden enligt 1980 års Haagkonvention till ett begränsat antal domstolar eller domare goda och visar på ökad kvalitet och effektivitet.

1. Behörighet

ARTIKEL 10

För att avskräcka föräldrar från att bortföra barn till andra medlemsstater fastställs i artikel 10 att domstolarna i den medlemsstat där barnet hade hemvist omedelbart före bortförandet (ursprungsmedlemsstaten) ska behålla sin behörighet att döma i sakfrågan även efter bortförandet. Domstolarna i den nya medlemsstaten (den anmodade medlemsstaten) kan bara bli behöriga under mycket stränga villkor (se flödesschema på s. 39).

Enligt förordningen kan domstolarna i den anmodade medlemsstaten endast vara behörig i två situationer:

Situation 1:

- Barnet har fått hemvist i den anmodade medlemsstaten **och**
- alla som har vårdnad om barnet har godtagit bortförandet, **ELLER**

Situation 2:

- Barnet har fått hemvist i den anmodade medlemsstaten och har varit bosatt i den medlemsstaten i minst ett år efter det att de som har vårdnad om barnet har fått eller borde ha fått kännedom om var barnet befinner sig, **OCH**
- barnet har funnit sig till rätta i sin nya miljö, **och dessutom ska åtminstone ett av följande villkor vara uppfyllt:**
 - Ingen begäran om återlämnande har lämnats in inom ett år efter det att den kvarlämnade föräldern har fått eller borde ha fått kännedom om var barnet befinner sig.
 - En begäran om återlämnande har lämnats in men sedan dragits tillbaka, och ingen ny begäran har lämnats in inom ett år.
 - Ett beslut om att inte återlämna barnet har meddelats i den anmodade staten, och domstolarna i båda medlemsstaterna har vidtagit nödvändiga åtgärder enligt artikel 11.6, men ärendet har avslutats i enlighet med 11.7 på grund av att parterna inte har yttrat sig inom tre månader från den dag då de underrättades.
 - Den behöriga ursprungsdomstolen har meddelat en dom i vårdnadsfrågan som inte medför att barnet skall återlämnas.

Domstols behörighet vid fall av bortförande av barn

Exempel: Ett barn bortförs från medlemsstat A till medlemsstat B. Vilken domstol är behörig att döma i saken?

SITUATION 1:

NEJ

Barnet har hemvist i medlemsstat B och alla som har vårdnad om barnet har godtagit bortförandet.

JA

SITUATION 2:

NEJ

Barnet har hemvist i medlemsstat B och har varit bosatt där i minst ett år efter det att de som har vårdnad om barnet har fått eller borde ha fått kännedom om var barnet befinner sig

och barnet har funnit sig till rätta i sin nya miljö
och, ett av följande fyra villkor är uppfyllt:

- Den berörda vårdnadshavaren har inte lämnat in någon begäran om återlämnande av barnet inom ett år efter det att han eller hon har fått eller borde ha fått kännedom om var barnet befinner sig, **eller**
- Vårdnadshavaren har återkallat en begäran om återlämnande inom ett år och ingen ny begäran har lämnats in inom den tiden, **eller**
- En domstol i medlemsstat B har beslutat att barnet inte skall återlämnas och översänt en kopia sitt beslut till den behöriga domstolen i medlemsstat A, utan att någon av parterna har ansökt om prövning vid den senare inom den tidsfrist som anges i artikel 11.7, **eller**
- Domstolen i medlemsstat A har på begäran av en part meddelat en dom i vårdnadsfrågan som inte medför att barnet skall återlämnas.

JA

Domstolarna i medlemsstat A är behöriga

Domstolarna i medlemsstat B är behöriga

2. Bestämmelser som säkrar ett snabbt återlämnande av barnet

ARTIKEL 11.1–5

När en domstol i en medlemsstat mottar en begäran om återlämnande av ett barn i enlighet med 1980 års Haagkonvention ska den tillämpa konventionsbestämmelserna, med de kompletteringar som följer av artikel 11.1–5 i förordningen (se flödesschema på s. 43). För det ändamålet kan domstolen ha nytta av den relevanta rättspraxis som vuxit fram kring konventionen. Denna praxis finns tillgänglig genom INCADAT-databasen som inrättats av Haagkonferensen för internationell privaträtt. Den förklarande rapporten om och handlingen till denna konvention kan också vara till användning (se webbplatsen för Haagkonferensen för internationell privaträtt⁽¹⁾).

2.1. Domstolen ska bedöma om ett bortförande har ägt rum på det sätt som anges i förordningen

ARTIKEL 2.11 A–B

Domstolen skall först avgöra om ett olovligt bortförande eller kvarhållande av barn har ägt rum i den mening som avses i förordningen. Definitionen i artikel 2.11 liknar mycket definitionen i 1980 års Haagkonvention (artikel 3) och omfattar bortförande eller kvarhållande av barn i strid mot den vårdnad som fastställts enligt lagen i den medlemsstat där barnet hade hemvist omedelbart före bortförandet. Förordningen innebär emellertid det tillägget att vårdnaden ska anses utövas gemensamt när en av personerna med föräldransvar inte får besluta var barnet ska bo utan medgivande från en annan person med föräldransvar. Som en följd av detta ska bortförande av ett barn från en medlemsstat till en annan, utan medgivande från den berörda personen, räknas som bortförande av barn enligt förordningen. Om bortförandet är lagligt enligt den nationella lagstiftningen kan artikel 9 i förordningen vara tillämplig.

(1) http://www.hcch.net/index_en.php

2.2. Domstolen ska alltid besluta om återlämnande av barnet om skyddet i ursprungsmedlemsstaten kan garanteras

ARTIKEL 11.4

Förordningen innebär en förstärkning av huvudregeln att domstolen ska besluta om omedelbart återlämnande av barnet, genom att undantagen i artikel 13 b i 1980 års Haagkonvention begränsas till ett minimum. Huvudregeln är att barnet alltid ska återlämnas om det kan skyddas i ursprungsmedlemsstaten.

I artikel 13b i 1980 års Haagkonvention anges att den berörda myndigheten inte är förpliktad att besluta om barnets återlämnande om det finns en allvarlig risk för att detta skulle utsätta barnet för fysisk eller psykisk skada, eller på annat sätt försätta det i en situation som inte är godtagbar. Förordningen går ett steg längre genom att utvidga skyldigheten att besluta om återlämnande av barnet till fall där ett återlämnande skulle utsätta barnet för sådan skada, men där det trots detta står klart att myndigheterna i ursprungsmedlemsstaten har vidtagit eller planerar att vidta lämpliga åtgärder för att garantera barnets skydd efter återlämnandet.

Domstolen måste undersöka detta på grundval av sakförhållandena i målet. Det är inte tillräckligt att det finns förfaranden som syftar till att skydda barnet i ursprungsmedlemsstaten, utan det måste kunna konstateras att myndigheterna i ursprungsmedlemsstaten har vidtagit konkreta åtgärder för att skydda barnet i fråga.

Det kommer allmänt sett att vara svårt för domstolen att bedöma de faktiska förhållandena i ursprungsmedlemsstaten. Därför kommer biståndet från centralmyndigheten i ursprungsmedlemsstaten att vara av största betydelse för bedömningen av om skyddsåtgärder har vidtagits där, och om dessa åtgärder är tillräckliga för att garantera barnets skydd när det återlämnas. (se kapitel X).

2.3. Barnet och den sökande parten ska ges möjlighet att komma till tals

ARTIKEL 11.2-5

Förordningen stärker barnets rätt att få komma till tals under förbandet. Domstolen ska ge barnet möjlighet att komma till tals om inte domstolen anser det olämpligt med hänsyn till barnets ålder eller mognad (se kapitel IX).

Vidare kan domstolen inte vägra att besluta om återlämnande av barnet utan att först ha givit den person som ansökte om återlämnade möjlighet att yttra sig. Med hänsyn till den stränga tidsfristen ska denna person höras på snabbast och effektivast möjliga sätt. En möjlighet är att tillämpa de förfaranden som föreskrivs i förordning (EG) nr 1206/2001 om samarbete mellan medlemsstaternas domstolar i fråga om bevisupptagning i mål och ärenden av civil eller kommersiell natur – "förordningen om bevisupptagning". Denna förordning, som började tillämpas den 1 januari 2004, underlättar samarbetet mellan domstolarna i de olika medlemsstaterna när det gäller bevisupptagning i exempelvis familjemål. En domstol kan antingen begära att en behörig domstol i en annan medlemsstat upptar bevisning, eller uppta bevisning direkt i den andra medlemsstaten. Med hänsyn till att domstolen måste fatta beslut om återlämnandet av barnet inom sex veckor, måste denna begäran verkställas så snabbt som möjligt och med god marginal till utgången av den tidsfrist på 90 dagar som anges i artikel 10 i förordningen om bevisupptagning. Video- och telefonkonferenser, som föreslås i artikel 10.4 i ovan nämnda förordning, skulle kunna vara till särskild nytta när det gäller att uppta bevisning i dessa fall.

2.4. Domstolen ska meddela beslut inom sex veckor

ARTIKEL 11.3

Domstolen måste använda de snabbaste förfaranden som får tillämpas enligt den nationella lagstiftningen och meddela sitt beslut inom sex veckor efter det att den erhållit ansökningen (en länk till en förteckning över tillämpliga förfaranden i de olika medlemsstaterna kommer att läggas till). Denna tidsgräns får endast överskridas om exceptionella omständigheter gör det omöjligt att följa den.

När det gäller beslut om att återlämna barn framgår det inte klart av artikel 11.3 att sådana beslut, som skall meddelas inom sex veckor, ska göras verkställbara inom samma period. Det är dock den enda tolkning som på ett effektivt sätt skulle garantera att barnet kan återlämnas inom den fastställda tidsfristen. Denna målsättning kunde undermineras om nationell lagstiftning ger möjlighet att överklaga ett beslut om återlämnande och under tiden skjuta upp verkställigheten av beslutet, utan att föreskriva någon tidsfrist för överklagandeförbandet.

Av dessa skäl bör den nationella lagstiftningen innebära garantier för att ett beslut om återlämnande som utfärdats inom den föreskrivna sexveckorsfristen är "verkställbart". Hur detta skall uppnås är en fråga för den nationella lagstiftningen. Olika förfaranden är tänkbara, exempelvis

- (a) att nationell lagstiftning utesluter möjligheten att överklaga ett beslut om återlämnande av ett barn, eller
- (b) att nationell lagstiftning tillåter överklagande, men samtidigt föreskriver att ett beslut om återlämnande av barnet är verkställbart i avvaktan på att ett eventuellt överklagande sker.

- (c) För det fall att den nationella lagstiftningen medger en möjlighet att överklaga, med följderna att verkställigheten av beslutet skjuts upp, bör medlemsstaterna införa förfaranden som medger en snabb prövning som gör det möjligt att respektera sexveckorsfristen.

De ovan beskrivna förfarandena ska också vara tillämpliga på beslut om att inte återlämna barn, för att minimera risken för parallella förfaranden och motstridiga beslut. Annars kunde det uppstå en situation där en part överklagar ett beslut om att inte återlämna barnet just innan sexveckorsfristen löper ut, och samtidigt ansöker om att den behöriga ursprungsdomstolen ska pröva ärendet.

Återlämnande av barnet

Observera: Förordningens bestämmelser (artikel 11.2–5) ska ha företräde framför relevanta bestämmelser i konventionen.

	Relevanta bestämmelser i 1980 års Haagkonvention	Relevanta bestämmelser i förordningen
Skyldighet att besluta om återlämnande av barnet	Artikel 12: Domstolen i den medlemsstat till vilken barnet har bortförts (domstolen) ska i princip besluta om omedelbart återlämnande av barnet om bortförandet ägde rum för mindre än ett år sedan.	Artikel 11.2–5: Förordningen bekräftar och förstärker denna princip.
Undantag från denna skyldighet	Artikel 13 första stycket b: Domstolen är inte skyldig att besluta om återlämnande om det finns en allvarlig risk för att barnets återlämnande skulle utsätta det för fysisk eller psykisk skada, eller på annat sätt försätta det i en situation som inte är godtagbar.	Artikel 11.4: Domstolen måste besluta om återlämnande av barnet, även om det skulle utsättas för risk, om det kan styrkas att myndigheterna i ursprungsmedlemsstaten kommer att garantera barnets skydd efter återlämnandet.
Hörande av barnet	Artikel 13 andra stycket: Domstolen är inte skyldig att besluta om barnets återlämnande om barnet motsätter sig att bli återlämnat och har uppnått en viss ålder och mognad.	Artikel 11.2: Domstolen ska se till att barnet ges möjlighet att komma till tals, om det inte förefaller olämpligt med hänsyn till barnets ålder eller mognad.
Hörande av den vårdnadshavare som begärt att barnet återlämnas	(Ingen bestämmelse)	Artikel 11.5: Domstolen kan inte vägra att återlämna barnet om den person som har begärt att barnet återlämnas inte har fått möjlighet att yttra sig.
Tidsfristen för behandling av begäran om återlämnande	Artikel 11: De judiciella eller administrativa myndigheterna ska verkställa en snabb handläggning för att få barnet återlämnat. Om myndigheten inte har fattat ett avgörande inom sex veckor kan den bli uppmanad att redogöra för orsakerna till dröjsmålet.	Artikel 11.3: Domstolen ska handlägga en ansökan om återlämnande enligt de snabbaste förfaranden som får tillämpas enligt den nationella lagstiftningen. Domstolen ska meddela sitt beslut inom sex veckor efter detta att den erhållit ansökan, såvida det inte på grund av exceptionella omständigheter är omöjligt.

3. Vad händer om domstolen beslutar att barnet inte ska återlämnas?

ARTIKEL 11.6–7

- **Den behöriga domstolen ska översända en kopia av beslutet om att inte återlämna barnet till den behöriga domstolen i ursprungsmedlemsstaten.**

Med hänsyn till de stränga villkoren i artikel 13 i 1980 års Haagkonvention, och artikel 11.2–5 i förordningen, torde domstolarna i de flesta fall meddela beslut om att barnet skall återlämnas.

För de undantagsfall då en domstol ändå meddelar beslut om att inte återlämna barnet, i enlighet med artikel 13 i 1980 års Haagkonvention, föreskriver förordningen ett särskilt förfarande i artikel 11.6–7.

Detta innebär att en domstol som har meddelat ett beslut om att inte återlämna barnet översänder en kopia av domstolsbeslutet och andra relevanta handlingar till den behöriga domstolen i ursprungsmedlemsstaten. Översändandet kan ske antingen direkt från en domstol till en annan, eller via centralmyndigheterna i de två medlemsstaterna. Nämnade handlingar ska lämnas till domstolen inom en månad efter beslutet om att inte återlämna barnet.

Ursprungsdomstolen ska underrätta parterna och ge dem tillfälle att inom tre månader från den dag då de underrättades yttra sig inför domstolen enligt bestämmelserna i nationell lagstiftning om huruvida de vill att ursprungsdomstolen prövar vårdnadsfrågan.

Om parterna inte yttrar sig inom tremånadersfristen ska ursprungsdomstolen avsluta ärendet.

Ursprungsdomstolen ska pröva ärendet om åtminstone en av parterna yttrar sig och anger att så bör ske. Även om förordningen inte föreskriver någon tidsfrist för detta bör målet vara att se till att beslut meddelas så snabbt som möjligt.

- **Till vilken domstol ska beslutet om att inte återlämna barnet översändas?**

Beslutet om att inte återlämna barnet ska översändas till den domstol som är behörig att meddela avgörande i själva saken tillsammans med övriga relevanta handlingar. Om en domstol i medlemsstaten tidigare har meddelat en dom avseende barnet i fråga ska handlingarna i regel översändas till den domstolen. Om det inte finns någon dom ska uppgifterna sändas till den domstol som är behörig enligt lagstiftningen i den medlemsstaten, i de flesta fall den där barnet hade hemvist före bortförandet. Den europeiska civilrättsatlasen kan vara till hjälp när det gäller att finna behörig domstol i den andra medlemsstaten (Europeisk civilrättsatlas ⁽¹⁾). De centralmyndigheter som utsetts enligt förordningen kan också bistå domstolarna med att finna ut vilken domstol som är behörig i den andra medlemsstaten (se *kapitel IX*).

- **Vilka handlingar ska översändas och på vilket språk?**

I artikel 11.6 föreskrivs att den domstol som har meddelat beslutet om att inte återlämna barnet ska översända en kopia av domstolsbeslutet om att inte återlämna barnet och av "andra relevanta handlingar, särskilt ett protokoll från förhandlingarna inför domstolen". Det är den domstol som har meddelat beslutet som avgör vilka handlingar som är relevanta. Därför ska domstolen ge en korrekt redogörelse för de viktigaste faktorerna som påverkat beslutet. Generellt sett

(1) http://www.europa/comm/justice_home/judicialatlascivil

skulle dessa innefatta de handlingar som domstolen har grundat sitt beslut på, inklusive eventuella rapporter om barnets situation som upprättats av sociala myndigheter. Den andra domstolen måste erhålla handlingarna inom en månad efter beslutet.

Frågan om översättning regleras inte i artikel 11.6. Domstolarna bör försöka att finna en praktisk lösning som är anpassad till behoven och omständigheterna i varje enskilt fall. Översättning behöver inte vara ett krav enligt den anmodade statens processlagstiftning, om ärendet överlämnas till domstol med domare som förstår handläggningsspråket. Om översättning visar sig behövas kan den begränsas till de viktigaste handlingarna. Centralmyndigheterna kan också vara behjälpliga när det gäller att tillhandahålla inofficiella översättningar. Om det visar sig omöjligt att få fram en översättning inom tidsfristen på en månad bör översättningen ske i ursprungsmedlemsstaten.

4. Ursprungsdomstolen är behörig att pröva saken i dess helhet

ARTIKLARNAS 11.7 OCH 42

Den ursprungsdomstol som fattar beslut i enlighet med artikel 11.7 är behörig att pröva saken i dess helhet. Domstolens behörighet är således inte begränsad till frågan om vårdnaden om barnet, utan den kan även besluta om exempelvis umgängesrätt. Domstolen ska i princip vara i samma situation som den skulle ha varit om den bortförande föräldern inte hade fört bort barnet, utan i stället vänt sig sig till ursprungsdomstolen för att få en tidigare vårdnadsdom ändrad eller ansöka om ändring av barnets hemvist. Det kan hända att den person som begär återlämnande av barnet inte hade samma hemvist som barnet före bortförandet, eller att personen i fråga är villig att godta att barnets hemvist överförs till den

andra medlemsstaten, förutsatt att hans eller hennes umgängesrätt anpassas till detta.

5. Förfarandet inför ursprungsdomstolen

Ursprungsdomstolen bör tillämpa vissa procedurbestämmelser vid prövningen av målet. Om dessa bestämmelser följs blir det möjligt för ursprungsdomstolen att senare utfärda det intyg som nämns i artikel 42.2.

ARTIKEL 42

Ursprungsdomstolen ska se till att

- alla parter har givits möjlighet att komma till tals,
- barnet ges möjlighet att komma till tals, om detta inte anses olämpligt med hänsyn till barnets ålder eller mognad,
- den i sitt avgörande beaktar skälen och bevisningen bakom beslutet om att inte återlämna barnet.

Vissa praktiska aspekter

➤ Hur kan ursprungsdomstolen ta hänsyn till skälen bakom beslutet om att inte återlämna barnet?

Det är nödvändigt att inrätta ett samarbete mellan de två domstolarna för att ursprungsdomstolen på ett korrekt sätt ska kunna ta hänsyn till skälen och bevisningen bakom beslutet om att inte återlämna barnet. Om personalen vid båda domstolarna kan tala och/eller förstå ett gemensamt språk bör de inte tveka att ta kontakt direkt per telefon eller via e-post för detta ändamål. Om det finns språkproblem kan centralmyndigheterna vara behjälpliga (se kapitel X).

➤ Hur kan den bortförande vårdnadshavaren och barnet höras om de vistas i den andra medlemsstaten?

Det faktum att den bortförande vårdnadshavaren och det bortförda barnet knappast kommer att resa till ursprungsmedlemsstaten för att närvara vid rättegången förutsätter att deras bevisning kan lämnas från den medlemsstat där de befinner sig. En möjlighet är att tillämpa de arrangemang som föreskrivs i förordning (EG) nr 1206/2001– förordningen om bevisupptagning. Denna förordning, som trädde i kraft den 1 januari 2004, underlättar samarbetet om bevisupptagning mellan medlemsstaternas domstolar i exempelvis familjemål. En domstol kan antingen anmoda den behöriga domstolen i en annan medlemsstat att uppta bevisning, eller uppta bevisning direkt i den andra medlemsstaten. I förordningen anges att bevisupptagning kan ske via video- eller telefonkonferens.

Det faktum att bortförande av barn är ett brott i vissa av medlemsstaterna bör också tas med beräkningen. De berörda medlemsstaterna bör vidta lämpliga åtgärder för att se till att den bortförande vårdnadshavaren kan medverka vid domstolsförhandlingarna i ursprungsmedlemsstaten utan att riskera straffrättsliga påföljder. Även här kunde det vara en lösning att använda de arrangemang som föreskrivs i bevisförordningen. En annan lösning kunde vara att införa särskilda arrangemang för att garantera "fri lejd" till och från ursprungsmedlemsstaten, i syfte att göra det lättare att få den person som bortfört barnet att delta personligen i domstolsförhandlingarna i den staten.

Om ursprungsdomstolen meddelar ett avgörande som inte innebär att barnet ska återlämnas, ska ärendet avslutas. Däremot är det domstolarna i den medlemsstat dit barnet har förts som är behöriga att döma i sakfrågan (se flödesscheman på s. 43 och 49).

Om ursprungsdomstolen däremot meddelar ett avgörande som innebär att barnet skall återlämnas, ska detta avgörande erkännas och vara verkställbart direkt i den andra medlemsstaten, förutsatt att det åtföljs av ett intyg (se punkt 6 och flödesschemat på s. 49).

6. Avskaffande av exekvaturförfarandet för domar som meddelats av ursprungsdomstolen och som innebär att barnet ska återlämnas

ARTIKLARNA 40 OCH 42

Som beskrivits ovan (i punkt 2) ska en domstol, som mottar en framställan om återlämnande av ett barn i enlighet med 1980 års Haagkonvention, tillämpa konventionens bestämmelser med de kompletteringar som följer av artikel 11 i förordningen. Om den anmodade domstolen beslutar att barnet inte ska återlämnas kommer ursprungsdomstolen att ha sista ordet när det gäller att fastställa huruvida barnet ska återlämnas eller inte.

Om ursprungsdomstolen meddelar en dom som innebär att barnet ska återlämnas är det viktigt att se till att domen snabbt kan verkställas i den andra medlemsstaten. Av det skälet föreskriver förordningen att sådana domar erkänns och kan verkställas direkt i den andra medlemsstaten förutsatt att de åtföljs av ett intyg. Denna nya bestämmelse har två verkningar: (a) det är inte längre nödvändigt att ansöka om ett exekvaturförfarande och (b) det är inte möjligt att motsätta sig erkännandet av domen. Domen ska förses med intyg om den uppfyller de procedurkrav som nämns ovan under punkt 5.

Ursprungsdomstolen ska utfärda intyget på standardformuläret i bilaga IV, på samma språk som domen. Domstolen ska även fylla i de övriga uppgifter som efterfrågas i bilagan, inklusive huruvida domen är verkställbar i ursprungsmedlemsstaten när intyget utfärdas.

Ursprungsdomstolen ska i regel utfärda intyget först när domen blir "verkställbar", vilket innebär att fristen för att överklaga i princip ska ha löpt ut. Denna regel är dock inte absolut och ursprungsdomstolen kan, om den anser det nödvändigt, förklara att domen ska vara verkställbar

utan hinder av att domen har överklagats. Genom förordningen överförs denna befogenhet på domstolen, även om det inte föreskrivs någon sådan möjlighet i den nationella lagstiftningen. Syftet är att undvika onödiga fördröjningar i verkställigheten på grund av långsamma överklagandeförfaranden.

ARTIKEL 43 OCH SKÅL 24

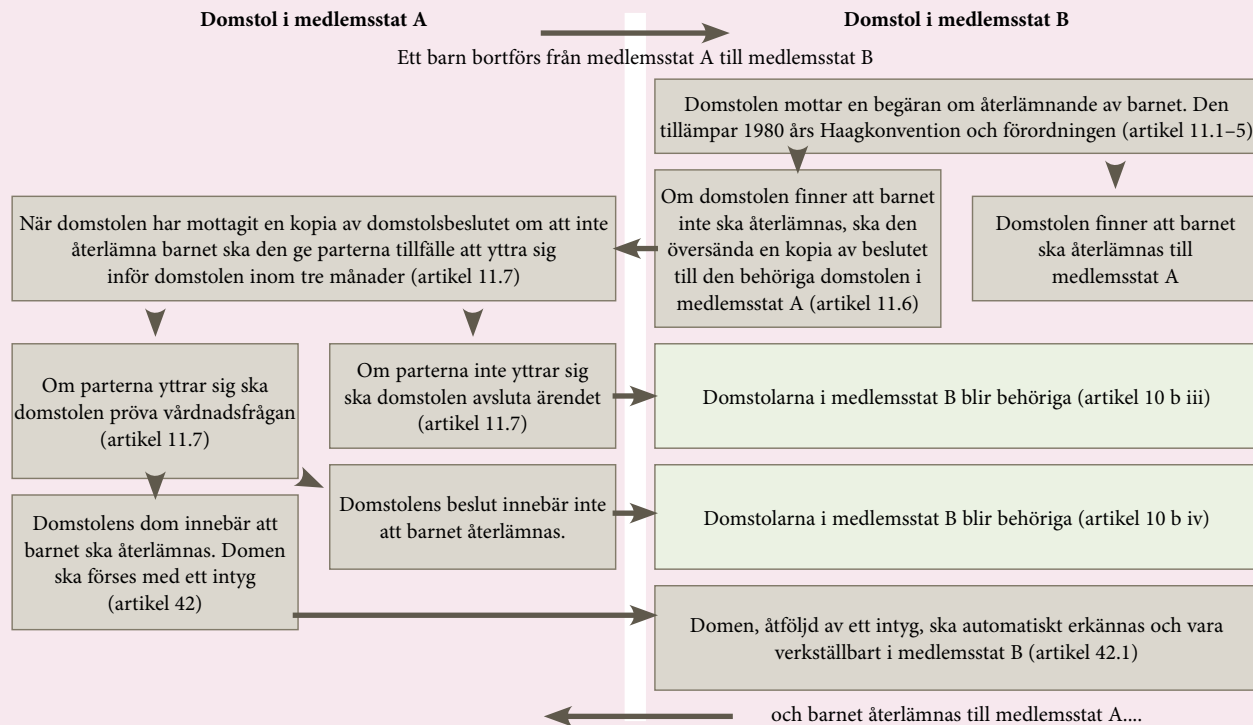
Det finns ingen möjlighet att överklaga beslutet om att utfärda intyg. Om ursprungsdomstolen har begått ett fel när den fyllde i formuläret och intyget därför inte korrekt återspeglar domen, är det möjligt att begära rättelse vid ursprungsdomstolen. I så fall är det ursprungsmedlemsstatens nationella lagstiftning som gäller. En part som vill ansöka om verkställighet av en dom om återlämnande av barnet ska ge in en kopia av domen och intyget. Intyget behöver inte översättas, med undantag för punkt 14 som avser vilka åtgärder som myndigheterna i ursprungsmedlemsstaten har vidtagit för att garantera barnets skydd efter återlämnandet.

7. Nytt bortförande av barnet till en annan medlemsstat

ARTIKEL 42

Det bör understrykas att ursprungsdomstolens avgörande är automatiskt verkställbart i alla medlemsstater, och inte bara i den medlemsstat där avgörandet om att barnet inte ska återlämnas meddelades. Detta följer klart av ordalydelsen i artikel 42.1 och överensstämmer även med förordningens syfte och anda. Att barnet bortförs till en annan medlemsstat påverkar därför inte det avgörande som ursprungsdomstolen har meddelat. Man behöver inte inleda ett nytt förfarande för återlämnande av barnet enligt 1980 års Haagkonvention, utan det räcker med att verkställa ursprungsdomstolens avgörande.

Förfarandet i mål om bortförande av barn

VIII. Verkställighet

Fastän verkställighetsförfarandet inte regleras i förordningen, utan i nationell lagstiftning, är det viktigt att de nationella myndigheterna tillämpar bestämmelser som garanterar en effektiv och snabb verkställighet av domar som meddelas enligt förordningen, så att inte målen med förordningen undergrävs.

Detta gäller särskilt med avseende på umgängesrätt och återlämnande av barnet efter bortförande, där exekvaturförfarandet har avskaffats för att påskynda proceduren.

Här förtjänar det att påminnas om att Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna genomgående har kommit till slutsatsen att när myndigheterna, i en stat som är part i 1980 års Haagkonvention, har konstaterat att ett barn har bortförts på det sätt som anges i konventionen, så har de en skyldighet att vidta lämpliga och effektiva åtgärder för att säkra barnets återlämnande. Underlåtenhet att vidta sådana åtgärder utgör en överträdelse av artikel 8 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna (rätten till respekt för familjelivet) (se till exempel domen av den 29 juli 2003 i målet Iglesias Gil och A.U.I. mot Spanien, punkt 62). Varje fördragsslutande part ska se till att ha lämpliga och effektiva medel för att kunna uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 8 i konventionen (se till exempel domarna i målen Maire mot Portugal av den 26 juni 2003, punkt 76 respektive Ignaccolo-Zenide mot Rumänien av den 25 januari 2000, punkt 108).

Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna har också betonat att mål om föräldransvar, inklusive verkställighet av den lagakraftvunna domen, kräver snabb behandling, eftersom tidens gång kan ha irreparabla verkningar på banden mellan barnet och den förälder som barnet inte lever tillsammans med. En

åtgärds lämplighet ska därför bedömas utifrån hur snabbt den kan genomföras (se till exempel domarna i målen Ignaccolo-Zenidi mot Rumänien av den 25 januari 2000, punkt 102 respektive Maire mot Portugal av den 26 juni 2003, punkt 74).

IX. Hörande av barnet

ARTIKLARNA 23, 41 OCH 42

I förordningen understryks vikten av att ge barnen möjlighet att komma till tals i förfaranden som berör dem. Hörande av barnet är ett av kraven för att avskaffa exekvaturförfarandet i samband med mål om beviljande av umgänge och domar som innebär att barnet ska återlämnas (se kapitel VI och VII). Det finns också möjlighet att motsätta sig erkännande och verkställighet av en dom i ett mål om föräldrans ansvar med hänvisning till att barnet i fråga inte fått möjlighet att komma till tals (se kapitel V).

I förordningen uppställs den grundläggande principen att ett barn ska ges möjlighet att komma till tals i förfaranden som berör dem. Som ett undantag gäller dock att barnet inte får höras om det anses olämpligt med hänsyn till dess ålder eller mognad. Detta undantag ska tolkas strikt.

Förordningen ändrar inte de gällande nationella bestämmelser som reglerar denna fråga (skäl 19). Som allmän regel gäller att barnet ska höras på ett sätt som tar hänsyn till dess ålder och mognad. Bedömningen av yngre barns utsagor bör ske med särskild sakkunskap och omsorg och på ett annat sätt än i fråga om vuxna.

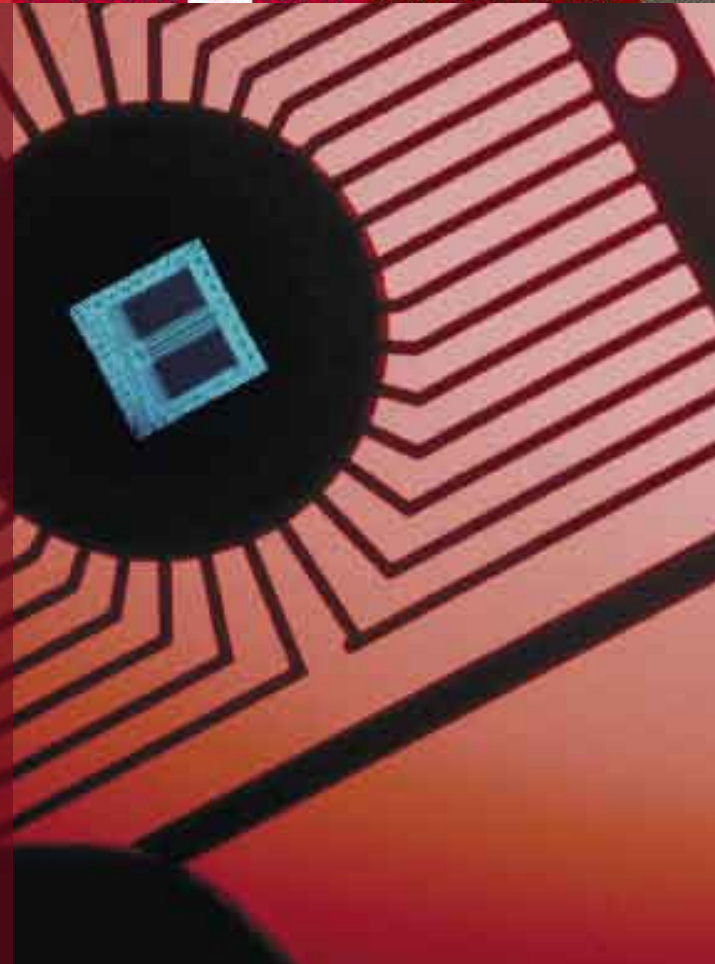
Det är inte nödvändigt att barnet kommer till tals vid en domstolsförhandling, utan barnet kan höras av en behörig myndighet i enlighet med nationell lagstiftning. I vissa medlemsstater hör barnet av en socialarbetare som rapporterar till domstolen om barnets önskemål och känslor. Om barnet höras i domstol ska domaren sträva efter att organisera utfrågningen på ett sådant sätt att hänsyn tas till ärendets natur, barnets ålder och övriga omständigheter i målet. Det är alltid viktigt att barnet ges möjlighet att uttrycka sina synpunkter i förtroende.

Oavsett om barnet höras av en domare eller någon annan myndighetsperson är det av största betydelse att personen i fråga får lämplig utbildning, till exempel när det gäller att kommunicera med barn, och är medveten om risken för att föräldrarna försöker påverka och sätta press på barnet. Om utfrågningen görs på rätt sätt och med tillräcklig diskretion kan den ge barnet möjlighet att uttrycka sina önskemål och befria henne eller honom från eventuella känslor av ansvar eller skuld.

Barnet kan höras av olika orsaker beroende på vilken typ av förfarande det är fråga om och målet med förfarandet. I en vårdnadsprocess är målet oftast att försöka finna ut vilken miljö som är bäst för barnet att bo i. I ett mål om bortförande av barn är syftet ofta att undersöka varför ett barn invänder mot att återlämnas och vad som ligger bakom denna uppfattning hos barnet, och även att kontrollera huruvida barnet är utsatt för risk och i så fall på vilket sätt. Det finns alltid en möjlighet att föräldrar försöker påverka barnen i den här typen av situationer.

X. Samarbete mellan centralmyndigheter och domstolar

ARTIKLARN 53–58

Centralmyndigheterna kommer att spela en mycket viktig roll för tillämpningen av förordningen. Varje medlemsstat måste utse åtminstone en centralmyndighet. Idealiskt sett skulle centralmyndigheterna vara desamma som de myndigheter som för närvarande ansvarar för tillämpningen av 1980 års Haagkonvention. Detta skulle skapa synergier och göra det möjligt att utnyttja myndigheternas tidigare erfarenhet av ärenden rörande bortförande av barn.

Centralmyndigheterna måste ha tillräckliga ekonomiska och personella resurser för att kunna fullgöra sina uppgifter, och myndigheternas personal måste få lämplig fortbildning innan förordningen träder i kraft. Användning av modern teknik bör uppmuntras. Av förordningen följer att centralmyndigheterna ska vara effektivt integrerade i det europeiska rättsliga nätverket inom privaträttens område – European Judicial Network⁽¹⁾ – och att de ska sammanträda regelbundet för att diskutera tillämpningen av förordningen.

Centralmyndigheternas särskilda uppgifter anges i artikel 55. Till uppgifterna hör att underlätta kontakterna mellan domstolar, vilket kommer att vara nödvändigt i synnerhet när ett ärende överförs från en domstol till en annan (se kapitel III och kapitel VII). I dessa fall kommer centralmyndigheterna att fungera som förbindelselänkar mellan de nationella domstolarna och centralmyndigheterna i andra medlemsstater.

En annan uppgift för centralmyndigheterna är att underlätta överenskommelser mellan personer med föräldraansvar genom exempelvis medling. Det är en allmän uppfattning att medling kan spela en viktig roll i bland annat mål om bortförande av

barn, för att se till att barnet kan fortsätta att träffa den andra (icke bortförande) föräldern efter bortförandet, och även ha möjlighet att träffa den bortförande föräldern efter det att barnet har återvänt till ursprungsmedlemsstaten. Det är dock mycket viktigt att medlingsförfarandet inte används för att förhåla barnets återvändande.

Centralmyndigheterna behöver inte utföra dessa uppgifter själva, utan kan handla genom andra organ. Vid sidan av dessa krav på centralmyndigheterna att samarbeta föreskriver förordningen att domstolarna i de olika medlemsstaterna samarbetar för olika ändamål. Vissa bestämmelser innehåller särskilda skyldigheter för domstolarna i olika medlemsstater att kommunicera och utbyta information i samband med överföring av målet (se kapitel III) och i samband med bortförande av barn (se kapitel VII).

För att främja och underlätta sådant samarbete är det viktigt att uppmuntra kontakter mellan domstolarna, både inom ramen för det europeiska rättsliga nätverket inom privaträttens område och genom initiativ från medlemsstaternas sida. Erfarenheterna av det informella systemet med "förbindelsedomstolar", som infördes i anslutning till 1980 års Haagkonvention, skulle kunna vara till hjälp i detta sammanhang.

Vissa medlemsstater kan anse det vara värt besväret att inrätta särskilda förbindelsedomstolar, eller domstolar specialiserade på familjerätt, som kan vara till hjälp vid tillämpningen av förordningen. Sådana arrangemang, inom ramen för det europeiska rättsliga nätverket på privaträttens område, kunde leda till effektiva förbindelser mellan domstolar och centralmyndigheter och mellan domstolar. Detta skulle i sin tur bidra till en snabbare handläggning av mål om föräldraansvar enligt förordningen.

(1) <http://www.europa.eu.int/civiljustice>

XI. Förhållandet mellan förordningen och 1996 års Haagkonvention om skydd för barn

ARTIKLARN 61 OCH 62

Förordningens tillämpningsområde överensstämmer till stor del med tillämpningsområdet för Haagkonventionen av den 19 oktober 1996 om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn 1996 års Haagkonvention. Båda dessa rättsakter innehåller bestämmelser om behörig domstol och om erkännande och verkställighet av domar om föräldraansvar.

Hittills (juni 2005) har följande fem medlemsstater ratificerat eller anslutit sig till konventionen Republiken Tjeckien, Lettland, Estland, Slovakien, Litauen och Slovenien. Övriga medlemsstater, med undantag för Ungern och Malta, har alla undertecknat men ännu inte ratificerat konventionen. Konventionen planeras träda i kraft i medlemsstaterna när de alla har ratificerat den i gemenskapens intresse. Förhållandet mellan de två rättsakterna klargörs i artiklarna 61 och 62.

ARTIKLARN 61 OCH 62

För att fastställa om det är förordningen eller konventionen som skall tillämpas i ett visst fall bör följande frågor besvaras:

- (a) Gäller målet en fråga som omfattas av förordningen?

Förordningen har företräde framför konventionen i förbindelserna mellan medlemsstaterna i frågor som omfattas av förordningen. Förordningen har följaktligen företräde i frågor om behörighet, erkännande och verkställighet. Å andra sidan är **konventionen tillämplig** i förbindelserna mellan

medlemsstaterna när det gäller frågor om **tillämplig lag**, eftersom det området inte omfattas av förordningen.

- (b) Har barnet hemvist inom en medlemsstats territorium?

Om svaret på både (a) och (b) är ja så har förordningen företräde framför konventionen.

- (c) Gäller målet erkännande och/eller verkställighet av en dom som meddelats av en domstol i en annan medlemsstat?

Fråga (c) bör besvaras med utgångspunkt i att reglerna om erkännande och verkställighet i förordningen är tillämpliga på alla avgöranden som meddelats av den behöriga domstolen i en medlemsstat. Det är irrelevant huruvida det berörda barnet är bosatt inom en viss medlemsstats territorium, så länge domstolarna i den staten är behöriga att meddela avgörandet i fråga. Förordningens bestämmelser om erkännande och verkställighet är således tillämpliga på avgöranden som meddelas av en medlemsstats domstolar, även om barnet lever i en tredje stat som är part i konventionen. Målet är att skapa ett gemensamt rättsligt område, vilket kräver att alla avgöranden av behöriga domstolar i Europeiska unionen erkänns och verkställs enligt ett gemensamt regelverk.

ARTIKEL 12.4

Som beskrivits i kapitel II införs genom artikel 12 i förordningen en begränsad möjlighet att vända sig till domstol i en medlemsstat där barnet visserligen inte har hemvist, men till vilken det ändå finns en nära anknytning.

Denna möjlighet är inte begränsad till situationer där barnet har hemvist inom en medlemsstats territorium, utan gäller även när barnets hemvist finns i en tredje stat som inte är avtalslutande part i 1996 års Haagkonvention. I sådant fall skall behörighet grundad på artikel 12 anses vara i barnets intresse, särskilt (men inte endast) om ett förfarande visar sig vara omöjligt i den berörda tredje staten (artikel 12.4).

Om barnet har hemvist i en tredje stat, som är avtalslutande part i konventionen, är det konventionens bestämmelser som gäller.

BILAGA

Mål om äktenskapsskillnad i Europeiska unionen – Kort sammanfattning av bestämmelserna om äktenskapsmål

I Inledning

Förordningens bestämmelser om äktenskapsmål har övertagits praktiskt taget oförändrade från Bryssel II-förordningen. Vad som skrivits om Bryssel II-förordningen sedan den trädde i kraft den 1 mars 2001 kan därför tjäna som vägledning också beträffande denna förordning. Den förklarande rapport om konventionen av den 28 maj 1998, som föregick Bryssel II-förordningen, skulle kunna vara till hjälp i detta sammanhang (EGT C 221, 16.7.1998, s. 27).

Förordningen innehåller bestämmelser om behörig domstol och erkännande av domar i civilmål om äktenskapsskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap ("äktenskapsskillnad"). Tillämpningsområdet är begränsat till äktenskapets upplösning och omfattar inte fördelningen av egendom, grunderna för skilsmässan eller andra sidofrågor.

II Vilken medlemsstats domstolar är behöriga?

I artikel 3 föreskrivs ett helt system med behörighetsgrunder för att avgöra vilken medlemsstats domstolar som är behöriga. Förordningen anger dock endast den medlemsstat vars domstolar är behöriga, och inte vilken domstol som är behörig inom den medlemsstaten. Denna fråga regleras i inhemsk processlagstiftning.

En domstol som mottar en ansökan om äktenskapsskillnad måste ställa sig följande frågor:

Är vi behöriga enligt artiklarna 3–5? JA

 NEJ

Är en domstol i en annan medlemsstat behörig enligt förordningen (artikel 17)?

 JA

 NEJ

Vi måste på eget initiativ konstatera att vi inte är behöriga (artikel 17).

Om ingen domstol är behörig enligt förordningen kan vi utöva behörighet enligt vår inhemska lagstiftning ("behörighet i övriga fall") (artikel 7)

Flera alternativa behörighetsgrunder

ARTIKEL 3

Det finns ingen allmän behörighetsregel för äktenskapsmål. Istället anges i artikel 3 flera behörighetsgrunder. Dessa grunder är **alternativa**, och det finns ingen hierarki dem emellan.

I artikel 3 i den nya Bryssel II-förordningen anges sju alternativa behörighetsgrunder för mål om äktenskapskillnad, hemskillnad och annullering av äktenskap. Ingen av dessa grunder har företräde framför en annan och makarna kan lämna in en ansökan i den medlemsstat där

- (a) de har hemvist, eller
- (b) de senast hade hemvist om en av dem fortfarande är bosatt där, eller
- (c) någon av makarna har hemvist, om ansökan är gemensam, eller
- (d) svaranden har hemvist, eller
- (e) sökanden har hemvist, om sökanden har varit bosatt där i minst ett år omedelbart innan ansökan gjordes, eller
- (f) sökanden har hemvist, om sökanden har varit bosatt där i minst sex månader omedelbart innan ansökan gjordes och sökanden antingen är medborgare i den berörda medlemsstaten, eller
- (g) båda makarna är medborgare eller, när det gäller Förenade kungariket och Irland, har gemensamt "domicil" där

Grunderna är **exklusiva** i så måtto att en make som har hemvist i en medlemsstat, eller som är medborgare i en medlemsstat (eller som har *domicil* i Förenade kungariket eller Irland), endast kan stämmas inför domstol i en annan medlemsstat om det finns grund för det i förordningen.

Exempel:

En man som är medborgare i medlemsstat A är gift med en kvinna som är medborgare i medlemsstat B. Paret har hemvist i medlemsstat C. Efter några år försämras äktenskapet och hustrun vill ha skilsmässa. Enligt artikel 3 kan paret endast ansöka om äktenskapskillnad vid domstolarna i medlemsstat C, med åberopande av att de har hemvist där. Hustrun kan inte vända sig till domstolarna i medlemsstat B, med åberopande av att hon är medborgare där, eftersom artikel 3 förutsätter att båda makarna har samma nationalitet.

Av regeln om avtal om behörig domstol i artikel 12 följer att en domstol som handlägger ett mål om äktenskapskillnad enligt förordningen även är behörig i frågor om föräldraansvar som uppkommer i samband med detta mål, om vissa förutsättningar är uppfyllda (se kapitel II, punkt 2 c).

III Vad händer om talan väcks i två medlemsstater?

ARTIKEL 19.1

När talan har väckts vid en domstol enligt artikel 3 i förordningen, och denna domstol förklarar sig behörig att handlägga målet, är domstolarna i andra medlemsstater inte längre behöriga och ska avvisa eventuella ytterligare ansökningar. Syftet med denna *lis pendens*-bestämmelse är att garantera rättssäkerhet samt att undvika parallella mål och motstridiga domar.

Ordalydelsen i artikel 19.1 har ändrats något jämfört med artikel 11.1–2 i Bryssel II-förordningen. Syftet med detta var att förenkla texten utan att ändra innehållet.

Artikel 19.1 omfattar två situationer:

- (a) Mål som gäller samma sak, och som vilar på samma grunder, inleds vid domstolar i olika medlemsstater och
- (b) mål som inte vilar på samma grunder, men som har samband med varandra, inleds vid domstolar i olika medlemsstater.

Flödesscheman

Övergångsbestämmelser (artikel 64)	s. 9
Fortsatt behörighet för domstolarna där barnet tidigare hade hemvist (artikel 9)	s. 19
Överföring till en domstol som är bättre lämpad att pröva målet (artikel 15)	s. 27
Domstols behörighet vid fall av bortförande av barn (artikel 10)	s. 39
Återlämnande av barnet (artikel 11)	s. 43
Förfarandet i mål om bortförande av barn	s. 49

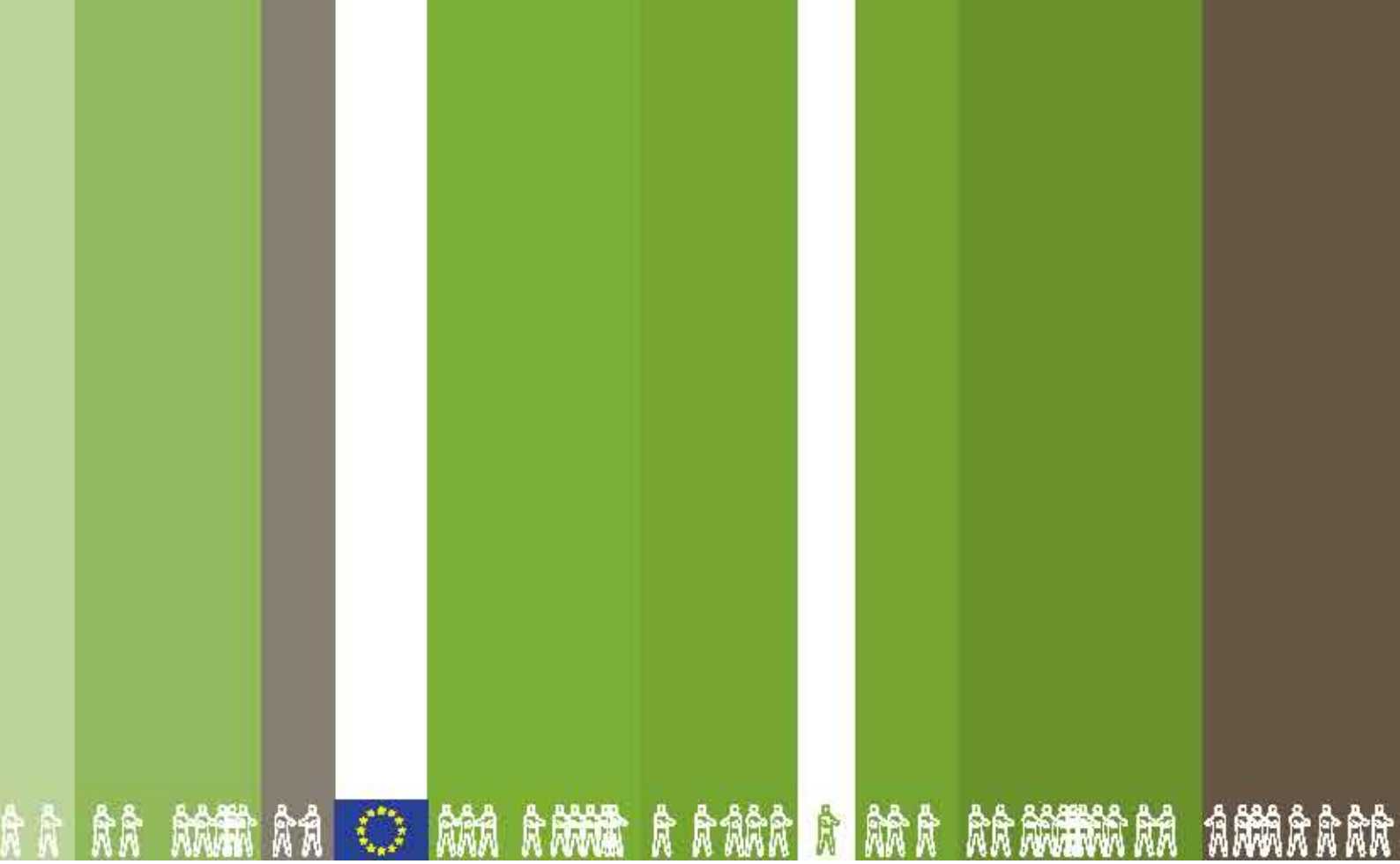
Fotografier

s. 14: Pawel Wyndis
s. 28: Olivier Pollet
s. 32: Vera Berard, Cindy Kalamajka
s. 36: Adrian Y., Bob Smith
s. 56: Andy Stafiniak

Handledning för tillämpningen av den nya Bryssel II-förordningen

Rådets förordning [EG] nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning [EG] nr 1347/2000.

© Europeiska gemenskaperna, 2005
Kopiering tillåten med angivande av källan.
Tryckt i Belgien, oktober 2005
Tryckt på icke klorblekt papper

www.europa.eu.int/civiljustice